

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta Právnická

Katedra trestního práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Výjimečný trest odnětí svobody-
trestněprávní a kriminologické aspekty

Plzeň 2012

Trubák Martin

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „*Výjimečný trest odnětí svobody – trestněprávní a kriminologické aspekty*“ zpracoval samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce, a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svoji práci čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

V Plzni dne 29. Března 2012

.....

Rád bych touto cestou poděkoval vedoucímu mé diplomové práce, panu JUDr. Petru Škvainovi, za poskytnuté cenné rady a vstřícnost při konzultaci diplomové práce.

1. ÚVOD	6
2. HISTORICKÝ VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY VÝJIMEČNÉHO TRESTU	8
2.1 Vznik trestního práva	8
2.1.1 Počátky trestání	8
2.2 Historický vývoj na našem území	9
2.3 Husitské hnutí	10
2.4 Stavovská monarchie	10
2.4.1 Kristián z Koldína	11
2.5 Období absolutismu	11
2.5.1 Theresiana	12
2.5.3 Zákoník o zločinech a trestech	13
2.5.4 Kniha práv	14
2.6 Od vzniku První republiky po nástup komunismu	15
2.6.1 Protektorát Čechy a Morava	16
2.7 Úprava v rozmezí od 1950- 1989	17
2.7.1 Zákon č. 86/1950	17
2.7.2 Novela 63/1956	18
2.8 Porevoluční vývoj v rozmezí před rekonstrukcí 40/2009	19
2.8.1 Výjimečný trest podle 140/1961	19
2.8.2 Dovolání jako náležitost doživotního trestu	20
2.8.3 Recidiva	21
2.9 Trest smrti versus doživotí	22
2.9.1 T. G. Masaryk a jeho postoje k trestu smrti	23
2.9.2 Trest smrti ano či ne	23
3. POJEM A ÚČEL TRESTNÍCH SANKCÍ A POSTAVENÍ VÝJIMEČNÉHO TRESTU V JEJICH RÁMCÍ	25
3.1 Trestní právo a pojem trestu	25
3.2 Účel trestních sankcí	26
3.3 Generální a individuální prevence	27
3.4 Systém trestněprávních sankcí de lege lata	30
3.5 Výjimečný trest v konfrontaci s předchozí úpravou	32
3.6 Výjimečný trest mládeže	34
3.7 Podmíněné propuštění	35

3.8 Efektivita podmíněného propuštění	37
3.9 Výkon výjimečného trestu	39
4. ROZBOR PRÁVNÍ ÚPRAVY	41
4.1 Trestněprávní aspekty výjimečného trestu	41
4.1.1 Zvlášť zavrženíhodné provedení činu	41
4.1.2 Zvlášť zavrženíhodná pohnutka	42
4.1.3 Zvlášť závažný následek	42
4.1.4 Možnost nápravy pachatele je obzvláště ztížena	43
4.2 Trestněprávní aspekty výjimečného trestu na doživotí	44
4.2.1 Mimořádně vysoká závažnost trestného činu	44
4.3 Kriminologické aspekty výjimečného trestu	46
4.4 Pachatel z hlediska kriminologie	47
4.5 Typologie pachatele	48
4.6 Vliv výkonu dlouhodobých trestů na pachatele	52
5. SROVNÁNÍ SE SLOVENSKOU PRÁVNÍ ÚPRAVOU	54
5.1 Vývoj po rozpadu federace	54
5.2 Pojetí trestného činu a systém trestních sankcí	54
5.3 Recidiva, třikrát a dost	54
5.3.1 Recidiva	54
5.3.2 Zásada „třikrát a dost“	55
5.4 Podmíněné propuštění	55
5.5 Výkon doživotního trestu	56
6. ZÁVĚR	59
7. RESUMÉ	62
8. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	64

1. ÚVOD

Poslední trest smrti byl u nás vykonán před více než dvaceti lety. Od této doby prošla naše společnost i právní úprava mnohými změnami. Považujeme se za vyspělý a civilizovaný evropský stát, kde základní lidská práva, jako právo na život, jsou zaručena. Avšak co je to za život ve výkonu trestu na doživotí, ve výkonu trestu, který nemá jiného konce, než smrt. Je tento trest opravdu o tolik humánnější než trest smrti nebo je to jenom jeho pomalejší a trýznivější verze? Nelze jednoduše hledat odpověď v podmínkách výkonu trestu, ale musíme jít hlouběji do psychiky vězňů, do života bez perspektivy. Tímto tématem se zabývá výzkum JUDr. Navrátilové, jejíž práce přináší pohled na výjimečný trest i z hledisek filosofických a morálních. Každá mince má dvě strany, na jedné jsou vězni a jejich práva a na druhé společnost, která musí být chráněna před těmi, kteří nejsou schopni dodržovat její základní pravidla. Neboť jen za ty nejzávažnější těžké zločiny lze takový trest uložit. Podmínky uložení takového trestu i jeho smysl se pokusím osvětlit ve své práci.

Dovolte mi začít spíše filosofickou otázkou: „*Co bylo dřív, trestní právo nebo zločin?*“ Odpověď vskutku není jednoduchá, neboť není trestu bez zákona, avšak nevznikly tresty až jako reakce na pro společenství nevhodné chování, kterému je potřeba napříště zamezit? Vývojem trestního práva a postavení výjimečného trestu se chystám věnovat, neboť člověk se učí z chyb a historie je plná chyb, které utvářely vývoj dějin, a největší chybou by bylo se z nich nepoučit. Svou práci začnu vývojem trestního práva a výjimečného trestu v jeho rámci.

Výjimečným trestem se rozumí trest odnětí svobody nad 20 a do 30 let a doživotní trest odnětí svobody. A právě zde již v samotné úpravě spatřuji zásadní rozdíl. U doživotního trestu již nejde jen o to pachatele potrestat, ale ochránit společnost od jeho dalšího potencionálního ohrožení.

Toto téma nevyvolává diskuse jen ve vědeckých a akademických kruzích. Týká se každého z nás, a proto bychom měli mít svůj názor. Veřejné mínění právních laiků nemůže být bráno za zákon, to bychom dnes ještě měli trest smrti,

ale rozhodně by se nemělo zanedbávat. Rád bych, aby pokud si někdo tuto práci přečte, pochopil smysl existence absolutního trestu jeho funkce i vliv na samotného pachatele. Že se jedná o institut *výjimečný* nejen, co se týče délky jeho trvání, ale i četností jeho užití.

Immanuel Kant je dodnes znám především pro svůj citát: „*Dvě věci naplňují mysl vždy novým a rostoucím obdivem a úctou, čím častěji se jimi zabývá: hvězdné nebe nade mnou a mravní zákon ve mně*“ Nelze než souhlasit a domnívám se, že každý člověk se svědomím, je odpovědný především sám sobě. Kdy se z člověka stává pachatel, čím je utvářena jeho typologie a co ovlivňuje možnosti jeho resocializace, bych se chtěl zabývat ve třetí kapitole společně s trestně právními aspekty uvedenými v souvislosti s judikaturou.

Poslední kapitola se zabývá pojetím výjimečného trestu na Slovensku jeho vývojem po rozpadu federace a odlišnostmi v našich právních řádech, co se týče aplikace a výkonu výjimečného trestu. Zhodnocení těchto rozdílů a možnosti využití při případné implementaci do našeho právního řádu.

2. Historický vývoj právní úpravy výjimečného trestu

2.1 Vznik trestního práva

Zabývat se počátky jakéhokoli práva nejen trestního, je velmi problematické. I v období z něhož se nám dochovaly písemné prameny, je jejich interpretace obtížná, protože častokrát můžeme jen odhadovat společenský kontext dané doby, případně snažit se o interpretaci pomocí společností podobných.¹

Vývoj každé společnosti je neoddělitelně spjat s vývojem řádu a práva, jež zavazuje jedince dané komunity. Trest jako represe za porušení tohoto řádu se vyskytuje prakticky v každé společnosti. Stejně tak jako humánnost a výkon trestu se měnil v souvislosti s vyspělostí civilizace, i účel trestu sdílel tento osud. Vždyť část právních antropologů, s jejichž názorem se ztotožňuji, tvrdí, že počátkem trestního práva byla krevní msta jakožto v podstatě slepá ničím neregulovaná aktivita, která se uplatňuje mezi zneprátenými sociálními skupinami.²

2.1.1 Počátky trestání

Tresty byly ukládány v duchu myšlenky Chamurappiho zákoníku *oko za oko zub za zub*. Trest byl vždy spojen s újmou, avšak v této době, s velice krutou a nelidskou. Sankce často zahrnovaly mrzačení nebo byly spojeny s odnětím života. Odnětí svobody bylo spojeno jen se střežením na smrt odsouzených, kteří na výkon trestu čekali. První věznické předpisy vydal císař Theodosius II. roku 435 a později Justinián. Důvodem vydání těchto předpisů bylo stanovit pravidla provozu vězení, jeho financování a zacházení s vězni.³

---

¹ Salák, Pavel, ed. a Tauchen, Jaromír, ed. *Československé trestní právo v proměnách věků: (sborník příspěvků)*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 194 s., s. 7, Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity. Řada teoretická = Acta Universitatis Brunensis. Iuridica; sv. 368. ISBN 978-80-210-5086-0.

² Salák, Pavel, ed. a Tauchen, Jaromír, ed. *Československé trestní právo v proměnách věků: (sborník příspěvků)*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 194 s., s. 9. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity. Řada teoretická Acta Universitatis Brunensis. Iuridica; sv. 368. ISBN 978-80-210-5086-0.

³ Mezník, Jiří et al. *Základy penologie*. 1.vyd. Brno: PF MU v Brně, 1995. 75 s., s. 8. ISBN 80-210-1248-X.

2.2 Historický vývoj na našem území

Prvním skutečně státním útvarem slovanského etnika na našem území byla rozsáhlá říše, kterou byzantský císař Konstantin ve spise „*O spravování říše*“ označuje jako Velkou Moravu.⁴

Trestní právo trpělo v této době pro dnešní pojetí základními nedostatky. Pro uložení a výkon trestu bylo podstatným hlediskem nejen trestný čin a jeho skutková podstata, ale především sociální postavení pachatele. Zároveň mělo trestní právo do jisté míry soukromoprávní charakter. Soudní řízení bylo zahajováno pouze na základě soukromé iniciativy, vykonavatel často nejednal ve veřejném zájmu, ale sledoval vlastní zájmy, zabítí bylo chápáno jako útok proti jednotlivci nikoliv jako ohrožení společnosti. Sankce zahrnovaly nejrůznější tresty smrti odstupňované podle závažnosti trestné činnosti a společenského postavení jedince.

Po zániku Velkomoravské říše vzniká další raně feudální útvar, v jehož čele byl rod Přemyslovců. Z počátku se výkonná moc soustředila v rukou panovníka, později vznikají místní soudy a poprávci, kteří udržovali veřejnou bezpečnost a stíhali bezpráví na svém území. V době předhusitské ještě stojí za zmínku Dekreta Břetislavova, která zavádí možnost vykoupení se ze souboje, současně dokládají tehdejší institut trestního práva tzv. ordál.

Ordál byl specifický tím, že v sobě spojoval důkazní prostředek a v určitých případech potažmo i trest. Důkazní hodnota spočívala v ponechání pachatele na pospas boží vůli. A to i přes kritiku ze strany církve, neboť počet justičních omylů „přímo bil do očí“.

První zmínka o doživotním trestu pochází z doby Karla IV., který nechal zmírnit trest smrti na doživotní žalář pro toho, „*kdo byl obviněn z vraždy a jenž přísahu po třetí zmátl.*“⁵

---

⁴ Malý, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přeprac. vyd., (v nakl. Leges 1.). Praha: Leges, 2010. 640 s., s. 25. ISBN 978-80-87212-39-4.

⁵ Solnař, Vladimír. *Z dějin českého zemského práva trestního: (trestný čin a trest)*. V Praze: Bursík a Kohout, 1921. 22 s., s. 20.

2.3 Husitské hnutí

Husitské hnutí v 15. století udeřilo do obou pilířů středověkého právního systému, do práva světského i církevního.⁶ Především morálním kodexem se stalo písmo svaté, tresty spojoval s delikty, jejichž nápravu například skrze pokání písmo neumožňuje. Trestána smrtí byla vražda, cizoložství a krádež, účelem trestu zůstala pomsta za spáchané zlo.⁷

Avšak pokrokem byl požadavek ve čtvrtém pražském artikulu, který se zaměřoval na trestání smrtelných hříchů a to bez ohledu na stav (sociální postavení) hříšníka. V dnešní době je zásada rovnosti samozřejmostí, ale v tehdejší společnosti tento požadavek předběhl svou dobu. Léta páně 1421 byl na synodě představen trestní sazebník, který s trestem smrti vůbec nepočítal, neboť ho považovali za porušení přikázání „*nezabiješ*“. Tento sazebník již obsahoval tresty odnětí svobody i peněžní tresty. Na období husitských válek se dá nahlížet z různých úhlů, lze je zidealizovat či označit za náboženské fanatiky, kteří pod záminkou očistění církve a víry podnikali loupeživé nájezdy. Avšak pro vývoj trestního práva na našem území znamenalo především revoluci.

2.4 Stavovská monarchie

Významné změny ovšem následovaly až v tzv. stavovské monarchii a posléze období absolutismu. Základním prvkem trestního práva za období stavovské monarchie byl rozpor mezi zájmy jednotlivých stavů. Třídní boj mezi šlechtou a městy se odehrával i na poli trestního práva, což dokazuje snaha právem chránit rozličné zájmy. „*Šlechta přikládala nejvyšší důležitost ochraně feudálního státu, ideologických základů společnosti, společenského zřízení, právního řádu a státního aparátu. Ochrana feudálního vlastnictví a instituce poddanství byla nadřazena ochraně života, zdraví a cti, osobních práv příslušníků*

---

⁶ Salák, Pavel, ed. a Tauchen, Jaromír, ed. *Československé trestní právo v proměnách věků: (sborník příspěvků)*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 194 s., s. 48. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity. Řada teoretická = Acta Universitatis Brunensis. Iuridica; sv. 368. ISBN 978-80-210-5086-0.

⁷ Solnař, Vladimír. *Z dějin českého zemského práva trestního: (trestný čin a trest)*. V Praze: Bursík a Kohout, 1921. 22 s., s. 14.

společnosti především vládnoucích vrstev".⁸ Naproti tomu městské stavy měly tento žebříček diametrálně odlišný s důrazem na ochranu života a osobních práv. Přes tyto nedostatky lze v této době spatřovat zrod institutů trestního práva. A to sice požadavek zjištění úmyslu pachatele jako náležitost některých trestných činů. Původně trestní odpovědnost zakládal následek trestného činu bez ohledu na úmysl pachatele jej spáchat. Jednání ve zlém úmyslu se stalo podmínkou pro řadu trestných činů, naopak dobrý úmysl trestní odpovědnosti zbavoval.⁹

2.4.1 Kristián z Koldína

Humanista a právník Pavel Kristián z Koldína šel ještě dál a zavedl pevné hranice mezi nedbalostí vědomou a nevědomou. *„Za zabití při výstřelu na zvěř odpovídá pachatel jen pokutou tehdy, když nemusil vědět o riziku, které podstupoval- střílel na místě, kudy lidé nečasto chodí“* Jestliže však věděl, že může zabít člověka, viděl ho nebo byl vyzván, aby nestřílel, ale přesto nedbal a jeho výstřel zabil, byl trestán jako vrah.¹⁰ Již zmíněný Koldín se v díle *Práva městská království českého* pokusil o kodifikaci systému trestů: *„Vejtah všelikých pokut z řízení zemského království českého léta 1564 vydaného“*, kde rozdělil tresty na právně zakotvené a tresty uložené na základě uvážení soudu. Tresty měly i nadále převážně odstrašující charakter a smyslem jejich uložení byla pomsta pachateli. Stále dominoval trest smrti oběšením při krádeži, stětím za vraždu nebo upálením za čarodějnictví, ale také se velmi často vyskytovaly tresty tělesně mrzačící, zneuct'ující a majetkové, při nichž byl majetek dotyčného zkonfiskován ve prospěch panovníka.¹¹ Výchovný účel lze spatřovat v trestech nucených prací či krátkodobém odnětí svobody.

2.5 Období absolutismu

Od roku 1620 vládli ve státě České koruny opět Habsburkové a i v naší zemi byl nastolen absolutismus. Celé toto období je významné pro vývoj českého státu a práva. Bělohorská porážka rozhodla o ukončení stavovské monarchie. Trestní právo bylo v této době založeno stále ještě na Koldínově zákoníku a

---

⁸ Malý, Karel. *Trestní právo v Čechách v 15.-16.století*. Praha: Univerzita Karlova, 1989. s. 16

⁹ Malý, Karel. *Trestní právo v Čechách v 15.-16.století*. Praha: Univerzita Karlova, 1989. s., s. 21

¹⁰ Malý, Karel. *Trestní právo v Čechách v 15.-16.století*. Praha: Univerzita Karlova, 1989.,s. 21

¹¹ Malý, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 1. vyd. Praha: Linde, 1997. s. 119-120. ISBN 80-7201-045-X.

částečně na Obnoveném zřízení zemském, které stíhalo trestem smrti, konfiskací majetku a ztrátou cti řadu deliktů politické povahy, jako především urážku panovníka atd.¹²

2.5.1 Theresiana

Tradici stavovského práva definitivně nahradil až tereziánský zákoník *Constitutio Criminalis Theresiana*. Již ve své době byl tento zákoník zaostalý, „poplatný feudálním přežitkům, zachovávajíc nedostatky pojetí feudálního trestního práva. Tresty měly charakter msty na odsouzeném, chybí zásada úměrnosti mezi mírou provinění, (nebezpečností činu pro společnost) a uloženým trestem. Vykonáván byl se vši okázalostí veřejně“.¹³ Velmi častým trestem byl trest smrti, prováděný stejně jako ve středověku rozmanitými způsoby, stále se používaly mrzačící a tělesné tresty. Mezi nejtěžší zločiny patří delikty vůči Bohu, náboženství, panovnické moci. Pak teprve následovaly zločiny proti *uražení bližního na těle nebo na hrdle*. Co je z dnešního pohledu na Theresianě úplně nepřipustné, byla možnost stíhat delikty *sine lege*, což dovoluje postihovat jednání v zákoně neuvedené, avšak *pro svou zvláštní zlosynnost trestné*. Tím je ponechán rozsáhlý prostor pro libovůli soudců.¹⁴

---

¹² Tamtéž, s. 191

¹³ Malý, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 1. vyd. Praha: Linde, 1997. s. 119-120. ISBN 80-7201-045-X.

¹⁴ Malý, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 1. vyd. Praha: Linde, 1997. s. 192. ISBN 80-7201-045-X.

CONSTITUTIO CRIMINALIS THERESIANA.

a n e b

Křijmské Cysářské w Uhřích a Čechách z. z. Královské
Apostolské

M i l o s t i

Marie Terezie

Arch-Knězny Rakouské, z. z.

h e d e l n j

V r á w n j K z á d.

*Nové Právo z Nollardů obecných úřadů Marie Terezie
Nové Právo z. z. 45. ún. 1777.*

W W j d n i,

Wytisťený v Jana Tomáše z Trattneru,
Cysářsko-Královského Dvořského Tiskárny.

1 7 7 7.

Constitutio criminalis Theresiana, titulní list

(Obrázek 1) titulní list *Constitutio Criminalis Theresiana* zdroj: Francek, Jindřich. Velké dějiny zemí Koruny české. tematická řada, [sv. III], Zločinnost a bezprávi. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2011. 737 s., s.496. ISBN 978-80-7432-115-3.

2.5.3 Zákoník o zločinech a trestech

Všeobecný zákoník o zločinech a trestech Josefa II. byl již odrazem soudobé měšťanské společnosti a nastupující osvícenské filosofie. Tento zákoník ovlivnil především Caesar Beccaria se svým dílem *O zločinech a trestech*. Beccaria totiž zásadně změnil pohled na smysl trestání, které mělo nejen odstrašovat, ale také vychovávat. Postavil se proti trestu smrti, neboť se domníval, že trest neovlivňuje chování člověka v první řadě svou intenzitou, ale především bezprostředností a trvalostí pohnutky, která je s ním spojena. „*Ne pomíjivé divadlo poprav, ne myšlenky na smrt, ale stále přítomný příklad uvězněného člověka, poníženého důsledně odstraší od páchání trestné činnosti.*“¹⁵ Josefský

¹⁵ Salák, Pavel, ed. a Tauchen, Jaromír, ed. *Československé trestní právo v proměnách věků: (sborník příspěvků)*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 194 s., s. 70-71. Spisy Právnické fakulty

zákoník vychází ze zásady úměrnosti trestání, zakazuje trestání podle volné úvahy soudců nebo analogie. Trest smrti ponechal pouze ve stanném právu, jinak jej v souladu s Beccariovy názory zrušil. Přináší úplný výčet deliktů kriminálních i politických a rozlišuje mezi nimi podle jejich nebezpečnosti. Tímto byla do našeho právního řádu poprvé implementována zásada *nulum crimen sine lege nulla poena sine lege*¹⁶, kterou v této práci ještě objasním (viz kapitola 2. Pojem a účel trestu).

2.5.4 Kniha práv

Josefův vnuk František zavedl opět trest smrti, přesto je důležitou osobou našich trestněprávních dějin, protože za jeho vlády vznikl zákon, česky nazvaný: *Kniha práv nad přečiněními hrdelními a těžkými řádu městského (totiž policie) přestupky*. Delikty rozdělil na zločiny a přestupky. Tresty za spáchané *zločiny* byly trest smrti (výlučně oběšením) nebo žalářem.

Vycházel z třístupňové soustavy: žalář, těžký žalář a nejtěžší žalář. Žaláře byly vykonávány dočasně – od 6 měsíců do 20 let či doživotně. Počínaje těžkým žalářem byl vězeň ukován na nohou, nebylo mu podáváno maso a byl chován v izolaci.¹⁷ Při nejtěžším žaláři měl být trestanec *pouty těžkými na nohou i rukou a v pase kruhem železným, na němž krom práce uložené řetězem ukován a šetřen, toliko každý den druhý pokrmem teplým, masem však nikdá, živěn, ostatní dny při vodě a chlebě chován byl*.¹⁸

Tresty mohly být zostřovány nucenými pracemi, vystavením na pranýř, bitím holí či metlou, posty a vyhnáním po odpykání trestu. Trest smrti či těžký a nejtěžší žalář měli za následek ztrátu občanských práv, resp. ztrátu šlechtictví, akademických hodností, vojenských hodností, právní způsobilosti. Přestupky byly trestány pokutou, propadnutím zboží, ztrátou práv, vězením, bitím, vyhoštěním

---

Masarykovy univerzity. Řada teoretická Acta Universitatis Brunensis. Iuridica; sv. 368. ISBN 978-80-210-5086-0.

¹⁶ Malý, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 1. vyd. Praha: Linde, 1997. s. 193. ISBN 80-7201-045-X.

¹⁷ Kalvodová, Věra. *Trest odnětí svobody na doživotí / Věra Kalvodová*. 1. vyd. Brno: PF MU v Brně, 1995. s. 42. ISBN 80-210-1197-1.

¹⁸ Francek, Jindřich. *Velké dějiny zemí Koruny české. tematická řada, [sv. III], Zločinnost a bezpráví*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2011. 737 s., s.50. ISBN 978-80-7432-115-3.

z určitého místa či země. Vězení se dělilo na obyčejné a tuhé – vězeň lehce ukován na nohou v rozmezí výkonu trestu od 24 hodin do 6 měsíců.

Zákoník z roku 1852, který ho nahradil, platil s úpravami téměř sto let. Můžeme v něm pozorovat již úpravu výjimečného trestu podobnou té současné, sice pouze v doživotní formě, ale již pouze v rozsahu taxativně určených trestných činů, za něž bylo možné tento trest uložit. „*Jednalo se o devět skutkových podstat: žhářství, při kterém byla způsobena značná škoda; opakované žhářství; úmyslné poškození cizího majetku, pokud došlo k poškození zdraví jiného za zvláště přitěžujících okolností; úmyslné způsobení nebezpečí na železnici, pokud došlo k poškození zdraví jiného za zvláště přitěžujících okolností; loupež s následkem těžkého ublížení na zdraví; násilné smilstvo s následkem smrti; násilné smilstvo s osobou téhož pohlaví s následkem smrti; vražda manželského dítěte matkou po porodu; podvod křivou přísahou, byla – li způsobená škoda velmi důležitá.*“¹⁹

Vojenský trestní zákon z roku 1852 ve druhém oddílu „O vojenských zločinech“ obsahoval speciální skutkové podstaty proti vojenské kázni, za jejichž porušení byl stanoven obvykle trest žaláře, a to i doživotního, v době míru. Za války byl pak obvykle přeměněn na trest smrti. Doživotní trest bylo možno uložit rovněž podle zákona č. 134/1855 „*O opatření proti obecně nebezpečnému užívání třaskavin a obecně nebezpečnému zacházení s nimi*“. Úmyslné poškození zdraví nebo majetku většího rozsahu užitím třaskaviny jako trhajícího prostředku se trestalo doživotním žalářem, mělo i za následek smrt člověka.²⁰

2.6 Od vzniku První republiky po nástup komunismu

Období První republiky bylo významným pro celé právní odvětví. Snahy o unifikaci práva se nevyhnuly ani právu trestnímu, avšak Přípravná osnova trestního zákona „*O zločinech a přečinech a zákona přestupkového*“ z roku 1926 se neujala a 2. pokus o deset let později selhal vlivem konzervativců, kteří se

---

¹⁹ Kalvodová, Věra. *Trest odnětí svobody na doživotí /Věra Kalvodová.* 1.vyd. Brno: PF MU v Brně, 1995. s. 42-43. ISBN 80-210-1197-1.

²⁰ Kalvodová, Věra. *Trest odnětí svobody na doživotí /Věra Kalvodová.* 1.vyd. Brno: PF MU v Brně, 1995. s. 43. ISBN 80-210-1197-1.

obávali finančního dopadu reformy. Z hlediska výjimečného trestu v meziválečném období musíme zmínit především dva zákony. Zákon č. 562/1919 sb. , „o podmíněném odsouzení a propuštění“, který zavedl do celého československého práva tuto instituci.²¹ U doživotního trestu bylo možné o něj požádat po odpykání patnácti let.

Ke druhému zákonu je potřeba nejprve uvést pár historických souvislostí. Podle platného zákona byl jedinou sankcí za kvalifikovaný trestný čin vraždy *trest smrti*, přičemž trest odnětí svobody jej bylo možné přeměnit pouze cestou milosti. Ta byla ovšem udělována velmi často. Což dokládá fakt, že v době první republiky bylo průměrně uloženo ročně 25 trestů smrti, ale k popravě došlo přibližně jednou za 3 roky. (Významnou roli zde sehrál i T. G. Masaryk, kterému věnuji část samostatné kapitoly) Roku 1934 byl přijat zákon 91/1934 Sb. „*O ukládání trestu smrti a doživotních trestech*“, který přizpůsobil zákonnou úpravu běžné praxi. Za polehčujících okolností stanovil možnost přeměny trestu smrti na doživotní odnětí svobody nebo trest těžkého žaláře na dobu trvání od patnácti do třiceti let. Zákon ale na druhou stranu velice zpřísnil podmínky podmíněného propuštění z výkonu doživotního trestu, kdy odsouzený mohl požádat o propuštění nejdříve po *dvaceti* letech vykonaného trestu.²²

2.6.1 Protektorát Čechy a Morava

Za Protektorátu Čechy a Morava byly pošlapány demokratické zásady trestního práva hmotného a procesního, například zásada *nullum crimen nulla poena sine lege*, zákaz *analogie legis*, zásada rovnosti před zákonem. Byla vytvořena dvojkolejná soustava státních orgánů- říšské a protektorátní. Trestně právní předpisy vzniklé v době protektorátu se vyznačovaly nepřiměřenými a okamžitě vykonatelnými tresty, z nichž nejčastějším byl trest smrti. Trestní právo se stalo zstrašujícím nástrojem vůči československému obyvatelstvu za účelem udržení panství německého národa v Čechách.²³

---

²¹Solnař, Vladimír et al. *Systém českého trestního práva*. Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009. 157. s. 48. ISBN 978-80-254-4033-9.

²² Navrátilová, Jana. *Výjimečný trest*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010. 256 s., s 46. Teoretik. ISBN 978-80-87212-41-7.

²³ Navrátilová, Jana. *Výjimečný trest*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010. 256 s., s. 47-48. Teoretik. ISBN 978-80-87212-41-7.

2.7 Úprava v rozmezí od 1950- 1989

2.7.1 Zákon č. 86/1950

Po druhé světové válce v období retribuice se Československo rychle vypořádalo s válečnými zločinci a kolaboranty, a to uložením trestu smrti. Dne 12. července 1950, po nástupu Klementa Gottwalda do prezidentského úřadu byl v rámci právníkové dvouletky vydán *trestní zákon č. 86/1950 Sb.* opouštějící zavedené tripartiční dělení trestných činů na zločiny, přečiny a přestupky a připouštějící uložení trestu smrti v §18 odst. 1 písm. a jako jeden ze tří trestů hlavních, tzn. vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody a nápravného opatření. Zákon měl velice represivní povahu.²⁴

Především vyjádřil jasně své třídní zaměření, když definoval svůj účel. Podle §1 trestní zákon *chránil lidově demokratickou republiku, její socialistickou výstavbu, zájmy pracujícího lidu a jednotlivce.* Ustanovení o účelu trestu §17 znělo:

- A) zneškodnit nepřátele pracujícího lidu
- B) zabránit pachateli v páchání dalších trestních činů a vychovávat ho k tomu, aby dodržoval pravidla socialistického soužití
- C) působit výchovně na ostatní členy společnosti

Charakteristickým je materiální pojetí trestného činu. Kritéria nebezpečnosti trestného činu pro společnost tento trestní zákon ještě neobsahoval. Bylo možno však pomocně užít kritérií stupně nebezpečnosti pro společnost, který byl vodítkem při výměře trestu a kde zákon tato kritéria vymezoval (§19). Toto vymezení, původně dosti nedokonalé, bylo postupem doby zlepšováno a stalo se základem dokonalejší úpravy v pozdější kodifikaci.²⁵

Pokud bych chtěl vypíchnout pozitiva, jednalo by se především o propracovanější úpravu trestání mladistvých. Těm doživotní trest nemohl být udělen, namísto něj mohl být mladistvý odsouzen k trestu v rozmezí 3-5 let,

---

²⁴ Neprašová, Lucie. *Výjimečný trest odnětí svobody – trestněprávní a kriminologické aspekty.*

Plzeň, 2011. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta právníká. s. 11

²⁵ Solnař, Vladimír et al. *Systém českého trestního práva.* Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009. 157 s., s. 51. ISBN 978-80-254-4033-9.

respektive 10-25 let dopustil-li se mladistvý trestného činu, za který byl stanoven trest smrti, nebo doživotí, jako voják v době zvýšeného ohrožení vlasti.

Propracovanější je též úprava podmíněného propuštění, kde již nestačí pouhé odpykání 15 let trestu, ale požaduje se osvědčení ve zkušební době. Prokázal-li, že se ve výkonu trestu svou prací a svým chováním polepšil a toto polepšení opravňuje k naději, že povede řádný život pracujícího člověka. Pokud se odsouzený ve zkušební době neosvědčil, mohl požádat o další podmíněné propuštění opět po výkonu patnácti let.²⁶

2.7.2 Novela 63/1956

K 1. 1. 1957 byl novelou trestního zákona č. 63/1956 sb. doživotní trest vyřazen ze systému trestních sankcí, a nahrazen trestem odnětí svobody na 25 let odůvodněním, že „odsouzený k tomuto trestu ztrácí perspektivu k znovunabytí svobody a propadá pesimismu, lhostejnosti, zoufalství a tento trest je též v rozporu s výchovným působením na odsouzeného.“²⁷ Paradoxem je, že trest smrti zůstává v platnosti.

Zákon 140/1961 Sb. Také neumožňoval doživotní trest, nepodmíněný trest odnětí svobody, jehož horní hranice byla 15 let. Trest smrti mohl soud uložit jen za trestný čin, u něhož to zmíněný trestní zákon ve zvláštní části dovoloval, a to pouze za podmínky, že stupeň nebezpečnosti takového trestného činu pro společnost byl mimořádně vysoký a uložení trestu vyžadovala účinná ochrana společnosti nebo nebyla naděje, že by na pachatele bylo možno výchovně působit.²⁸ Stupeň nebezpečnosti činu pro společnost byl určován zejména významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za nichž byl čin spáchán osobou pachatele, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou.²⁹

---

²⁶ Navrátilová, Jana. *Výjimečný trest*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010. 256 s., s. 49. Teoretik. ISBN 978-80-87212-41-7.

²⁷ Zapletal, J. K trestu smrti jako sankci za vraždu. In *Seminář ÚSR AV ČR*. Praha: 1990, s.108

²⁸ Navrátilová, Jana. *Výjimečný trest*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010. 256 s., s. 50. Teoretik. ISBN 978-80-87212-41-7.

²⁹ Francek, Jindřich. *Velké dějiny země Koruny české. tematická řada, [sv. III], Zločinnost a bezpráví*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2011. 737 s., s. 407. ISBN 978-80-7432-115-3.

2.8 Porevoluční vývoj v rozmezí před rekonstrukcí 40/2009

Důsledkem sametové revoluce došlo ke změně politického režimu, která zasáhla i tehdejší trestněprávní úpravu. **Novelou trestního zákona č. 175/1990 Sb.** byl s účinností od 1. července 1990 zrušen trest smrti a do našeho právního řádu znovu implementován trest odnětí svobody na doživotí, jenž právě absolutní trest nahradil a převzal jeho úlohu. Tresty smrti uložené před novelou byly přeměněny na trest doživotní. Zavedením doživotního trestu vzniká dualita výjimečného trestu, která trvá i v současné úpravě.

Výjimečným trestem se rozuměl jednak trest odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let, jenž byl a stále je jeho mírnější formou, jednak trest odnětí svobody na doživotí, jakožto nejpřísnější trest, kterým mohl být pachatel trestného činu postižen. Podmínkou pro uložení, bylo u skutkové podstaty ve zvláštní části výslovné uvedení možnosti uložit výjimečný trest, za takový trestný čin. Pokud nebyl u skutkové podstaty uveden, nebylo možné tento trest uložit ani s odkazem na vysoký nebo mimořádně vysoký stupeň nebezpečnosti trestného činu pro společnost.³⁰ Uložení trestu vyžaduje splnění dalších podmínek, které se liší podle formy trestu.

2.8.1 Výjimečný trest podle 140/1961

U výjimečného trestu v rozmezí nad 15 do 25 let mohl být takový trest uložen pouze, byl-li stupeň nebezpečnosti trestného činu pro společnost velmi vysoký a možnost nápravy pachatele obzvláště ztížena. Oba předpoklady musely být splněny kumulativně.

Možnost uložení doživotního trestu je vázána na taxativně vymezený okruh trestných činů a dále na splnění dalších podmínek, dle původní úpravy taktéž stanovených kumulativně. Jsou jimi mimořádně vysoký stupeň nebezpečnosti trestného činu pro společnost posuzovaný vzhledem k zvláště zavrženíhodnému způsobu provedení činu, nebo k zvláště zavrženíhodné pohnutce, nebo k zvláště těžkému a těžko napravitelnému následku, uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti, a současně není naděje, že by pachatele bylo možno

---

³⁰ Navrátilová, Jana. *Výjimečný trest*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010. 256 s., s 53. Teoretik. ISBN 978-80-87212-41-7.

napravit trestem odnětí svobody nad 15 až do 25 let.³¹ Rozdílně je upraven i institut podmíněného propuštění, jež rozlišuje vykonání dvou třetin trestu u první formy a 20 let u doživotní.

Novela č. 290/1993 Sb. Poprvé zavádí dodnes platnou možnost rozhodnutí soudu, který může při ukládání výjimečného trestu stanovit, že se pro účely budoucího podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody (desetiletá) doba strávená ve věznici se zvýšenou ostrahou nezapočítává (*podrobněji v následující kapitole*).³²

Novela č. 265/2001 Sb. se týkala předpokladů pro uložení výjimečného trestu, těmi nadále zůstaly nebezpečnost činu pro společnost velmi vysokého stupně a obzvláště ztížená možnost nápravy pachatele. Změnil se však poměr mezi podmínkami, který u lehčí formy výjimečného trestu nadále nemusel být kumulativní, nýbrž alternativní. Vysvětlím na příkladu pachatele, jehož resocializace je obzvláště ztížena a účel trestu by lépe splnil výjimečný trest, avšak trestný čin vraždy sám o sobě ještě nemusel splňovat velmi vysoký stupeň nebezpečnosti pro společnost. Z důvodové zprávy vyplývá účel této změny, kterým je širší diferenciaci při ukládání trestů a rozšíření prostoru pro ukládání výjimečného trestu v jeho první formě tj. nad dvacet až do třiceti let.

2.8.2 Dovolání jako náležitost doživotního trestu

V procesní rovině ukládání výjimečného trestu na doživotí zavedla tato novela možnost podat dovolání. Samotné důsledky odsouzení k tak závažnému trestu, bez dalšího umožňují podání odvolání. Tento institut lze vnímat jako obdobu přezkumu trestů smrti, kde však Nejvyšší soud postupoval z úřední povinnosti, zde je to ponecháno na vůli odsouzeného, který musí uvést i čeho se dovolává a proti jakým výrokům směřuje.³³ Přestože tento institut je pozitivní změnou, která snižuje možnost justičního omylu a poskytuje širší ochranu občanských práv, do nichž je při výkonu trestu zasahováno. Byla s dovoláním spojena otázka, zda lze přezkoumat předpoklady pro uložení doživotního trestu

---

³¹ Kalvodová, Věra. Výjimečný trest v procesu reformy trestního práva hmotného. *ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE – IURIDICA* 2, 2007, s. 103 – 108.

³² Viz kapitola podmíněné propuštění

³³ Šámal, Pavel a kol. *Trestní zákoník II: komentář: § 140-421*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010. xiv, 1289-3285 s., s. 1649. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-178-9.

nejen, co se týče výroku o trestu, ale i o vině a to nejen z hlediska právního, nýbrž i skutkových zjištění.

Nejvyšší soud vyslovil názor podle kterého: „*Samotné uložení takového trestu představuje zákonný dovolací důvod a dovolateli se tak otevírá přezkum napadeného rozhodnutí z hlediska vad vytýkaných v podaném dovolání. Rozsah přezkumu je zaměřen na posouzení, zda ve věci byly splněny všechny zákonné předpoklady pro uložení trestu odnětí svobody na doživotí. Jedná se ovšem nejen o přezkoumání vlastních zákonných podmínek pro uložení trestu odnětí svobody na doživotí (srov. § 29 odst.1, 3 tr. zák), popř. výroku o trestu jako celku, nýbrž též o posouzení toho, zda byly splněny zákonné předpoklady pro vyslovení viny obviněného trestným činem, u něhož zákon uložení tohoto výjimečného trestu připouští, a to jak z hlediska správnosti použité právní kvalifikace, tak i z hlediska správnosti a úplnosti skutkových zjištění*“³⁴.

Jiný senát Nejvyššího soudu se v otázce rozsahu přezkumu neztotožnil s tímto názorem a věc byla postoupena k projednání velkému senátu. Ten v 138/2003 rozhodl takto „*V případě, kdy obviněnému je uložen trest odnětí svobody na doživotí, je rozsah přezkumu napadeného rozhodnutí dovolacím soudem při uplatnění dovolacího důvodu podle § 265b odst. 2 tr. ř. omezen jen na posouzení toho, zda byly splněny všechny zákonné podmínky pro uložení takového druhu trestu ve smyslu ustanovení § 29 odst. 1, 3 tr. zák. Přitom dovolací soud vychází z toho, zda soudy zjištěný skutkový podklad v tomto směru opodstatňuje právní závěr o splnění podmínek pro uložení trestu odnětí svobody na doživotí.*“³⁵ Ve svém závěru zdůraznil, že se jedná o **mimořádný opravný prostředek**, jehož smyslem je náprava procesních a právních vad napadeného rozhodnutí.

2.8.3 Recidiva

Novela č. 320/2006 která doplňuje ustanovení §29 doplněno o *odst. 4* rozšiřující okruh trestných činů, za které je v případě recidivy možné uložit doživotní trest za současného splnění podmínek stanovených v *odst. 3 písm. a, b*. Novela tedy rozšířila nejen okruh trestných činů, za něž lze uložit výjimečný trest,

---

³⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 06.09.2002, sp. zn. 11 Tdo 79/2002, dostupné na www.nsoud.cz.

³⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.03.2003, sp. zn. 15 Tdo 138/2003, dostupné na www.nsoud.cz.

nýbrž i trest odnětí svobody na doživotí v případě recidivy. Podmínkou samozřejmě je, aby se jednalo o trestné činy, které jsou spáchané za okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, spočívající ve způsobení smrti, byť je smrtelný následek způsoben výlučně nedbalostně (logicky se tedy nepožaduje úmyslná forma zavinění). Ustanovení § 29 odst. 4 je speciální ve vztahu k ustanovení § 42 odst. 1, upravující ukládání trestu odnětí svobody zvlášť nebezpečnému recidivistovi, jedná se tedy o speciální případ zvlášť nebezpečné recidivy.³⁶ Toto ustanovení, byť se neudrželo příliš dlouho a nově je recidiva upravena vhodněji viz kapitola 2... bylo chápáno jako krok zpět, neboť z hlediska ekonomie trestní represe by při recidivě za nedbalostní zabití například při loupeži hrozilo doživotí, přičemž za vraždu, jejíž součástí byl a je **úmysl** pouze nepodmíněné odnětí svobody v rozmezí deseti až patnácti let.³⁷

Předchozí výkon trestu	Muži	Ženy	Celkem
dosud nebyl ve VTOS	6 840	761	7 601
ve VTOS 1x	4 289	264	4 553
ve VTOS 2x	2 677	126	2 803
ve VTOS 3x	1 760	64	1 824
ve VTOS 4x	1 221	38	1 259
ve VTOS 5x	753	23	776
ve VTOS více než 5x	1 694	31	1 725
Celkem	19 234	1 307	20 541

(Obrázek 2)Přehled statistiky vězňů podle předchozí kriminální dráhy. zdroj: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistick%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Rocenka_2011.pdf

2.9 Trest smrti versus doživotí

Srovnání předešlé a současné právní úpravy věnuji zvláštní kapitole, co však ještě chybí pro zhodnocení historického vývoje výjimečného trestu, je přechod od trestu smrti k výjimečnému trestu ve formě *doživotí*, jako nejtěžší újmy, kterou může soud pachateli v trestním řízení uložit. Je zřejmé, že opětovné zavedení trestu smrti v současné době není možné, neboť by to bylo nejen protiústavní, ale zároveň proti mezinárodním úmluvám, jejichž je česká Republika signatářem. Přesto k našim dějinám neodmyslitelně patří a historicky je daleko

³⁶ Vejčbová, A. Trestní zákon a recidiva. *Trestní právo*, 2008, č. 1, s. 14

³⁷ Kalvodová, Věra. Výjimečný trest v procesu reformy trestního práva hmotného. *ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE – IURIDICA 2*, 2007, s. 106

starší než doživotní. Dodnes je otázka existence absolutního trestu námětem diskusí v profesních kruzích i mezi širokou veřejností. Tak jako v dobách předešlých, i dnes se názory veřejnosti a právních odborníků diametrálně liší.

2.9.1 T. G. Masaryk a jeho postoje k trestu smrti

Výraznou osobností, která měla velký vliv na otázku trestu smrti, byl 1. Československý prezident T. G. Masaryk. Byl odpůrcem absolutního trestu a k této problematice se vyjadřoval v rámci svých přednášek, prací či později také rozhovorů s Karlem Čapkem. Označil popravu za nejd'ábelstější druh zabití, *poněvadž schvalují je lidé vládnoucí s úplným klidem a rozmyslem. Dostatečnou lhůtou pro udělení milosti pod ochranou bodáků. Jsou to nejsurovější zbytky středověké inkvizice. Statisticky snaží se dokazovati blahodárné účinky trestu smrti na zmenšení zločinnosti jsou neúplné, nepravdivé a nevědecké.*³⁸ Tvrdil, že záměrem pachatele je úmyslně se dopustit jednání, které zákon kriminalizuje. Pomýšlení na trest, byť smrti, na něj nepůsobí odstrašujícím dojmem. Přesto byl nucen jako prezident podepsat několik trestů smrti, i když byl pro zrušení smrtící sankce, uznával ho jako zadostiučinění při vraždě „*Vzít člověku život je bezprávní tak strašlivé, že může být usmířeno jen výkupným stejně těžkým.*“ Masaryk však rozlišoval vraždu a zabití i polehčující okolnosti, v jeho pojetí byl opravdu užíván jako *ultima ratio*.

2.9.2 Trest smrti ano či ne

Absolutní trest je tedy zřejmě potřeba pro ochranu společnosti. V otázce, co za trest by to mělo být, proti sobě stojí dvě skupiny, příznivci trestu smrti, tzv. *retencionisté*, a odpůrci trestu smrti, tzv. *abolicionisté*. Argumenty pro trest smrti jsou nejčastěji: Definitivní ochrana společnosti před nejnebezpečnějšími pachateli, neboť z výkonu trestu mohou uniknout. Nákladný provoz zařízení pro výkon dlouhodobých trestů. Silný odstrašující dopad trestu smrti na veřejnost. Míra krutosti doživotního trestu je stejná, ne-li vyšší než u trestu smrti. V současné době, jsou tyto argumenty již překonány. Velice opodstatněné jsou názory Paní Navrátilové, která ve své práci „*Výjimečný trest*“ všechny tyto argumenty vyvrací.

---

³⁸ Salák, Pavel, ed. a Tauchen, Jaromír, ed. *Československé trestní právo v proměnách věků: (sborník příspěvků)*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 194 s., s. 106. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity. Řada teoretická = Acta Universitatis Brunensis. Iuridica; sv. 368. ISBN 978-80-210-5086-0.

Pozastavuje se však nad problémem lidskosti doživotního trestu. Nové otázky se pojí s dopisem italských doživotně odsouzených vězňů, kteří se ve svém dopise dožadují: „*Žádáme Vás, abyste naše doživotní tresty přeměnily na trest smrti. Je to horší než smrt, nezabíjí nás, ale nechají nás pomalu umírat*“.

3. Pojem a účel trestních sankcí a postavení výjimečného trestu v jejich rámci

3.1 Trestní právo a pojem trestu

Lidská společnost vyvinula k ochraně před deviantním chováním svých členů, tj. před chováním ohrožujícím její fungování, systém obranných mechanismů. Jeho významnou součástí je i v moderní společnosti specifický systém sankcí, reprezentovaný trestním právem.³⁹ Lze jej označit za nejstarší právní obor, neboť směřuje proti porušení základních, právem chráněných zájmů. Přesto má trestní právo tzv. subsidiární charakter, což znamená, že *trestní právo, chrání práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob a dalších subjektů, jakož i právem chráněné zájmy společnosti a státu, včetně ústavního zřízení České republiky, jen tehdy, jestliže právní prostředky jiných právních odvětví k jejich ochraně nepostačují.*⁴⁰

Trestní právo je označováno některými představiteli západní nauky jako odvětví pozitivního práva, jehož objektem je represe ukládaná státem za chování, které je z hlediska společenského pořádku svou povahou nepřijatelné.⁴¹ Proti takovému chování směřují Paní doktorkou již zmíněné obranné mechanismy, které nazýváme sankce nebo tresty.

*„Trest je zákonem stanovený právní následek za určité protiprávní jednání. Trest, právní následek činu, na němž lpí vina, spočívá v právní újmě, a ta je pachatelem činu pocíťována jako zlo a podle vůle zákonodárce má být jako taková přijímána.“*⁴² Tresty ukládá pouze soud v trestním řízení i proti vůli pachatele. Trest je nejtěžší újmou v podobě zásahu do občanských práv a svobod. Lze ukládat pouze jeho pachateli za spáchaný trestný čin na základě zákona, což ostatně představuje ústavně zakotvená zásada *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege* (žádný trestný čin bez zákona, žádný trest bez zákona), vyjádřená

---

³⁹ Kalvodová, Věra. *Trest odnětí svobody na doživotí /Věra Kalvodová*. 1.vyd. Brno: PF MU v Brně, 1995. 90 s., s. 7. ISBN 80-210-1197-1.

⁴⁰ Šámal, P.: Trestní zákoník a naplňování funkce a základních zásad trestního práva hmotného. *Bulletin advokacie* 2009, č. 10, s. 22, 26

⁴¹ Solnař, Vladimír et al. *Systém českého trestního práva*. Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009. 157s., s. 13. ISBN 978-80-254-4033-9.

⁴² Navrátilová, Jana. *Výjimečný trest*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010. 256 s. Teoretik. ISBN 978-80-87212-41-7.

v čl. 39 Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky (dále i „Listina základních práv a svobod“ nebo „LZPS“). Trest se ukládá na základě zákona účinného v době spáchání trestného činu. Čeho má být trestem dosaženo, se odráží v samotném účelu trestu.

3.2 Účel trestních sankcí

V současném pojetí smyslu trestu v rámci právního řádu existují dvě základní koncepce. Jsou to teorie absolutní, reprezentovaná teorií odplaty, a teorie relativní, jejímž představitelem je např. teorie prevence.⁴³ Teorii odplaty zastávala tzv. klasická škola trestního práva, vychází z vlastní vůle člověka spáchat zločin, čímž na sebe dobrovolně bere i jeho zákonné následky v podobě trestu. Potrestáním se zároveň naplňuje spravedlnost, která je trestným činem narušena. Již Aristoteles tvrdil, že trest a trestný čin jsou neoddělitelně spojeny.

Naproti tomu relativní teorie vidí smysl trestu v ochraně společnosti a v polepšení zločince. *„Spáchaný zločin je z hlediska ukládání trestu druhotný. Co se stalo, nelze odestát, ale je třeba uložit takový trest, který by budoucím zločincům v jeho spáchání zabránil. Sankce tak může sloužit k převýchově, odstrašení, či izolaci pachatele a působit výchovně i na společnost“*⁴⁴

Absolutní teorii lze považovat za starší, avšak nelze ji pokládat za překonanou. Naše právní úprava vychází ze smíšené koncepce, což vyplývá i z pojetí výjimečného trestu, kde se objevují obě teorie. Výjimečný trest je na tolik těžkým trestem, že splňuje požadavek jak odplaty, tak odstrašení a zároveň možnost podmíněného propuštění u doživotního trestu, která je zakotvena v našem právním řádu, zastupuje teorii rehabilitace, neboť se předpokládá určitá možnost, byť velmi ztížená, nápravy a tedy i pozdějšího začlenění do společnosti.⁴⁵ Trestní zákon, který předcházel současné právní úpravě, čili trestnímu zákoníku č. 40/2009 výslovně upravoval účel trestu a to v § 23:

⁴³ Anzenbacher, Arno. *Úvod do filosofie*. Vyd. 3., V Portálu 2. Praha: Portál, 2010. 377 s., s. 264. ISBN 978-80-7367-727-5.

⁴⁴ Lata, Jan. *Účel a smysl trestu*. 1. vyd. Praha: LexisNexis CZ, 2007. 114 s., s. 8. Knihovnička LexisNexis. ISBN 978-80-86920-24-5.

⁴⁵ Navrátilová, Jana. *Výjimečný trest*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010. 256 s. Teoretik. ISBN 978-80-87212-41-7.

„Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit i na ostatní členy společnosti.“ Z této věty vyplývá hlavní účel trestu, ochrana společnosti s důrazem na generální prevenci.

3.3 Generální a individuální prevence

Generální prevence má zajistit ochranný efekt trestu ve vztahu k ostatním potenciálním pachatelům. Nejde pouze o hrozbu trestem, kdy spravedlivé a včas ukládané tresty mohou působit i na ostatní občany, kteří hodlají spáchat trestný čin, ale spíše se jedná o posilování důvěry veřejnosti v trestní právo tím, že jsou ukládány tresty z hlediska individuální prevence pokud možno adekvátní. Spravedlivý trest musí být neodvratný. Občané, mohou být uložením trestu pachateli, upozorněni na nebezpečnost, zavrženíhodnost i trestnost spáchaných trestných činů. Nezanedbatelná je otázka pocitu bezpečnosti všech občanů, právní jistoty a důvěry v právní systém, jež je představován soudy aplikujícími kvalitní zákony.

Trestní zákoník klade větší důraz na individuální prevenci, jejímž smyslem je zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život. Důkazem je požadavek na šetrnost trestu a možnost podmíněného potrestání, či upuštění od potrestání pokud to plně postačí pro splnění účelu trestu- odstrašení nebo napravení pachatele.

Teoretici často vyčítají současné právní úpravě, že účel trestu vypouští ze svého znění, avšak já se v této věci přikláním k názoru Pana Laty, který tvrdí: Při ukládání trestu je třeba dbát na tradice a praxi zažitou v konkrétním trestním systému. Úprava tohoto typu je pouze formální, avšak co do výsledku při rozhodování o vině a trestu nebude mít vliv, což několikrát judikoval i ústavní soud ve svých rozhodnutích a vyjádřil se k spravedlivému trestání: *„Principům spravedlivého trestání a rovnosti občanů před zákonem v právním státě nejlépe odpovídá, jsou-li pravidelné případy „standardní“ kriminality postihovány v rozmezí „normálních“ trestních sazeb, stanovených ve zvláštní části trestního zákona. V nich zákonodárce vyjadřuje typový stupeň společenské nebezpečnosti určitého druhu trestného deliktu a poskytuje orgánům činným v trestním řízení*

pevný rámec, v němž mají vyměřit konkrétní trest s přihlédnutím ke všem okolnostem případu. Tento způsob zákonodárského stanovení trestní sazby nejlépe vyhovuje zásadě „*nullum crimen, nulla poena sine lege*“, vyjádřené v čl. 39 Listiny, a principu, že nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon (čl. 8 odst. 2 Listiny). Ukládání trestů v rámci pravidelné trestní sazby nejvíce odpovídá zásadě rovnosti občanů před zákonem (čl. 1 Listiny) a principu předvídatelnosti rozhodování soudů.“⁴⁶

Lata své tvrzení doplňuje o spíše úsměvnou historku, kdy se zkoušející profesor dotazoval: „Jak určíte konkrétní trest, který uložíte odsouzenému?“ Žádná z odpovědí na základě trestněprávních teorií ho neuspokojila, odpověděl tedy studentům: „Zeptáte se staršího kolegy.“ Na této historce ilustruje, že ukládání trestů je odlišné od obecné aplikace práva a daleko více svázána tradicí.

Problémem tedy není naplnit účel generální prevence, pro ten postačí samotný trest, který nesmí být zneužit pro vedlejší účely (zajímavě o tom pojednává PhDr. Lata, který uvádí vedlejší aspekty rozhodování, nikoli o vině, ale o trestu, kdy soudce může v rozsudku ventilovat svoje frustrace či postoje vůči například etnické skupině, či určité trestné činnosti). Soudce je pouze člověk a jako takový je omylný.

Náš právní řád stanovuje při výměře trestu soudci mantinely nad rámec trestní sazby. Jedná se o již zmíněnou zásadu subsidiarity trestní represe a zásadu přiměřenosti. Soud „vybírá“ adekvátní sankci v souladu s požadavky §39, tedy po zhodnocení povahy a závažnosti trestného činu, přihlédnutí k osobě pachatele a jeho poměrům. Současně je povinností soudu řídit se hlediskem citelnosti tzn. tam, kde postačuje trestní sankce pro pachatele méně postihující, nesmí být uložena sankce citelnější. Předpokládejme tedy spravedlivý trest⁴⁷.

---

⁴⁶ Usnesení Ústavního soudu ze dne 27.03.2007, sp. zn. I.ÚS 62/07

⁴⁷ K pojmu spravedlivost uvádí **HENDRYCH, D. a kol.: Právní slovník**. 3. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. „*Spravedlivost trestu je vlastnost přisuzovaná uloženému trestu, na níž záleží dosažení účelu trestání a do jisté míry i smysl existence a uplatňování trestního práva hmotného. Spravedlivost vyjadřuje, že soudem stanovený trest co do druhu i výměry odpovídá zákonu (§ 37 odst. 1 TrZ) a je úměrný též individuálním zvláštnostem trestného činu, za jehož spáchání je ukládán, a osobním vlastnostem a poměrům pachatele (§ 38 TrZ). Spravedlivost také zaručuje, že pachatelům ve stejné situaci bude za srovnatelné trestné činy uložen shodný trest.*“

Z hlediska represe i generální prevence můžeme říci, že bylo právu učiněno za dost.

V současné době se však kriminologové zabývají především individuální prevencí, neboť recidiva tvoří značnou část všech trestných činů: podle amerických statistik tvoří recidivisté asi 60 % trestaných. To je také jeden z nejsilnějších argumentů proti dnes obvyklému trestu odnětí svobody. Vězeňský režim ani společnost nepomáhá k nápravě, ale často naopak. Rozhodující role při snižování recidivy zločinnosti je sociální pomoc propuštěným trestancům, kteří za dobu pobytu ve vězení obvykle ztratili všechny sociální vazby venku a tvoří tudíž velmi rizikovou skupinu.⁴⁸ Trest odnětí svobody přesto zůstává nejuniverzálnějším trestem a nejde od něj upustit.

Individuální prevence trestem „začíná“. Výkonem trestu odnětí svobody se sleduje zabránění odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti, ale též výchova odsouzeného k tomu, aby vedl řádný život, a tím i výchovné působení na ostatní členy společnosti. Výchovně působit na odsouzené a připravovat je na návrat do civilního života, aby se stali plnohodnotnými členy společnosti a odstranili ze svého života páchání trestné činnosti, je hlavním cílem programů zacházení.⁴⁹ Programy zacházení jsou základním prostředkem resocializační činnosti uskutečňované v průběhu výkonu trestu odnětí svobody. V nápravném zařízení se snaží působit na odsouzené, pomocí individuálních plánů pozitivně podpořit změnu systému hodnot a jednání, jak ve výkonu trestu, tak při zařazení odsouzených zpět do společnosti. Na realizaci programů zacházení se podílejí speciálně vyškolení zaměstnanci oddělení výkonu trestu a legislativní rámec programů zacházení je upraven zejména v § 41 zákona č. 169/1999 Sb. O výkonu trestu odnětí svobody, § 36 až 39 Vyhlášky Ministerstva spravedlnosti ČR č. 345/1999 Sb.⁵⁰ Kvalitní výchovné programy jsou předpokladem snižování

---

⁴⁸ Dostupné na <http://cs.wikipedia.org/wiki/Recidiva>

⁴⁹ Blatníková, Š, Diblíková, S, Karabec, Z. Sonda do problematiky účinnosti dlouhodobých trestů odnětí svobody na základě resocializačních programů pro odsouzené osoby a jejich efektů. In: *Sborník Institutu pro kriminologii a sociální prevenci*. Praha. 2004, s. 48-49. ISBN 80-7338-024-2

⁵⁰ Programy zacházení. Vězeňská služba České republiky, 2010. Dostupné z:

<http://www.vscr.cz/veznice-pankrac-26/o-nas-1615/vykon-vezenstvi-652/programy-zachazeni-5752>

recidivy a napravení odsouzených osob. Jakkoli bude vždy nejzásadnějším faktorem vůle subjektu vést řádný život, nápravná zařízení mohou v mnohém pozitivně působit vytvořením vhodných a adekvátních podmínek.

Vězněné osoby

	ženy	muži
dospělí	1 556	21 967
mladiství	13	211
chovanci*	1	19
celkem	23 767	

* zabezpečovací detence

(Obrázek 3) *Statistický údaj o všech osobách ve výkonu trestu k 29. 3. 2012*
 zdroj: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistick%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Rocenka_2011.pdf

3.4 Systém trestněprávních sankcí de lege lata

Systém trestních sankcí je v zákoně rozdělen na tresty a ochranná opatření. Ochranná opatření jsou samostatnou trestně právní sankcí, které je možno uložit nejen trestně odpovědným osobám, ale také osobám, které nejsou trestně odpovědné (buď pro nepřičetnost, nebo nedostatek věku).⁵¹ Usilují o ochranu společnosti výhradně prostředky speciální prevence. Proto u nich vystupuje do popředí jejich složka terapeutická, výchovná či zabezpečovací.⁵² Ochrannými opatřeními jsou tedy ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty a ochranná výchova. Ochrannou výchovu lze uložit jen mladistvému.

Výčet trestů se nachází v §52 trestního zákoníku, v němž je uskutečňována základní zásada trestního práva hmotného *nulla poena sine lege* pouze zákon stanoví jaký trest či jinou újmu lze za spáchání trestného činu uložit. Tento výčet je taxativní což znamená, že jej nelze žádným způsobem rozšiřovat nad rámec §52

⁵¹ Blatníková, Š, Diblíková, S, Karabec, Z. Sonda do problematiky účinnosti dlouhodobých trestů odnětí svobody na základě resocializačních programů pro odsouzené osoby a jejich efektů. In:

Sborník Institutu pro kriminologii a sociální prevenci. Praha. 2004, s. 48-49. ISBN 80-7338-024-2

⁵² blíže viz Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání, Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 48

lze ještě uložit výjimečný trest podle §54.⁵³ Což samo o sobě podtrhuje to, co tento trest nese ve svém názvu *výjimečnost*.

Trestní zákoník prošel před nedávnem zásadní novelou, která přináší mnoho změn a je samozřejmé, že modernizaci neunikla ani tak důležitá součást trestních kodexů, jakou je systém trestních sankcí. Trestní zákoník sice vychází z úpravy dané trestním zákonem 140/1961 Sb., přesto přináší řadu moderních změn po vzoru vyspělých evropských států.⁵⁴

Páteří trestního systému zůstává trest odnětí svobody, který kdysi nahradil kruté tresty na životě a na těle. V určité době se jevil velmi vhodným trestem, poněvadž připouštěl odstupňování podle doby a tím i přizpůsobení závažnosti trestného činu.⁵⁵ Trest odnětí svobody představuje univerzální druh trestu, protože je možné ho uložit za každý trestný čin a kterémukoli pachateli. Tento trest je tedy buď jedinou, nebo alespoň jednou z alternativně stanovených sankcí u všech trestných činů. Přesto je předmětem největších rozporů v teorii i v praxi, dokazuje to i současná úprava, která na straně jedné zvyšuje obecnou horní hranici z 15 na 20 let a hranici výjimečného trestu kromě doživotí zvyšuje z 25 na 30 let což je znatelné zpřísnění. Ovšem na straně druhé u krátkodobých trestů odnětí svobody zavádí alternativní tresty: trest domácího vězení a trest zákazu vstupu na společenské akce. V souladu s moderní trestní politikou se smyslem trestu odnětí svobody stává ochrana společnosti. V případě pachatelů závažných násilných a sexuálně motivovaných trestných činů, kteří mají silný sklon k recidivě a jsou tak rezistentní vůči resocializačnímu působení, samotný fakt jejich věznění udržuje v přijatelných mezích nebezpečí viktimizace případných obětí.⁵⁶ Je zřejmé, že u pachatelů jejichž náprava je ztížena není jiné alternativy.

---

⁵³ Jelínek, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. Vyd. 2. Praha: Leges, 2010. 904 s., s. 355. ISBN 978-80-87212-49-3

⁵⁴ Aulický, P. Systém trestních sankcí v historickém komparativním pohledu. *Státní zastupitelství*, 4/2010 s. 12

⁵⁵ Solnař, Vladimír et al. *Systém českého trestního práva*. Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009. 283 s., s. 50. ISBN 978-80-254-4033-9.

⁵⁶ Solnař, Vladimír et al. *Systém českého trestního práva*. Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009. 283 s., s. 52. ISBN 978-80-254-4033-9.

Naproti tomu krátkodobé tresty, které kromě represe mají za svůj hlavní účel prevenci, se ukazují být v mnoha ohledech nedostatečné. Tyto tresty neposkytují dostatek času k pozitivnímu ovlivnění odsouzeného, ale postačují ke ztrátě sociálních vnějších vazeb a vlivu vězeňského prostředí. Zároveň jsou tyto tresty ekonomicky příliš náročné a neúměrně zatěžují vězeňský systém.⁵⁷ Pokud se zaměříme, komu jsou nejčastěji ukládány, lze mluvit o diskriminačním charakteru těchto trestů, protože jsou to osoby, kterým nelze uložit peněžité trest pro jejich zřejmou nedobytnost. „*Proto je potřeba trest domácího vězení chápat, jako krok vpřed směrem k dekriminalizaci společnosti, kdy je trest odnětí svobody ukládán pouze v případě, že nepostačuje uložení jiného trestu z katalogu trestů.*“⁵⁸ Systém trestních sankcí činí z trestního zákoníku moderní kodex v souladu s novými trendy v oblasti trestní politiky.

3.5 Výjimečný trest v konfrontaci s předchozí úpravou

Nový trestní zákoník přinesl z hlediska výjimečného trestu celou řadu změn. Přes změnu úpravy trestní odpovědnosti, novou kategorizaci trestných činů, změnu v ukládání trestů pro recidivisty.

Trestní zákoník definuje v §13 *trestný čin je protiprávní čin, který zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.* Pojmovým znakem trestného činu tedy není nebezpečnost činu pro společnost, toto pojetí je teorií označováno za materiální. Současná úprava vychází z formálního pojetí trestného činu, což jsou protiprávnost, znaky skutkové podstaty a znaky uvedené v zákoně. Toto pojetí vede zákonodárce k důslednějším respektování zásady nullum crimen sine lege.⁵⁹ Co se týče podmínky uložení výjimečného trestu, která spočívala v mimořádně vysokém stupni nebezpečnosti pro společnost, je nahrazena podmínkou velmi vysoké a mimořádně vysoké závažnosti trestného činu.

---

⁵⁷ Solnař, Vladimír et al. *Systém českého trestního práva.* Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009. 283 s., s. 55. ISBN 978-80-254-4033-9.

⁵⁸ Aulický, P. Systém trestních sankcí v historickém komparativním pohledu. *Státní zastupitelství*, 4/2010. s. 15

⁵⁹ Navrátilová, Jana. *Výjimečný trest.* Vyd. 1. Praha: Leges, 2010. 256 s., s 62. Teoretik. ISBN 978-80-87212-41-7.

Trestní zákoník rozlišuje nově dvě kategorie soudně trestných deliktů, a to přečiny a zločiny §14 odst. 1. Pro úpravu institutu výjimečného trestu je ovšem klíčový odstavec číslo tři, který pro zločiny uvádí subkategorii zvláště závažný zločin, *což jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let. Za zvláště závažný zločin je možné uložit výjimečný trest.* O jak velkou změnu jde, si uvědomíme pouze ve srovnání s předcházející úpravou, ve které bylo podmínkou pro uložení výjimečného trestu podle §29, že tento trest bylo možné uložit jen za trestný čin, u kterého to zákon ve zvláštní části dovoloval. Výjimečný trest musel být výslovně ve zvláštní části uveden u příslušné skutkové podstaty. Pokud nebyl u konkrétní skutkové podstaty uveden, nebylo možné tento trest uložit ani s ohledem na mimořádně vysoký stupeň nebezpečnosti pro společnost.⁶⁰ Právě v takových případech současná úprava umožňuje širší využití výjimečného trestu ve formě odnětí svobody na dvacet až třicet let.

Jak již bylo zmíněno, výjimečný trest odnětí svobody má dvě formy, jednak trest odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let, jednak trest odnětí svobody na doživotí. Pro užití doživotního trestu nestačí zvláště závažný zločin. Okruh trestných činů, na které se vztahuje, je taxativně vymezen v §54 odstavci třetím: *Trest odnětí svobody na doživotí může soud uložit pouze pachateli, který spáchal zvláště závažný zločin vraždy podle § 140 odst. 3, nebo který při spáchání zvláště závažného zločinu obecného ohrožení podle § 272 odst. 3, vlastizrady (§ 309), teroristického útoku podle § 311 odst. 3, teroru (§ 312), genocidia (§ 400), útoku proti lidskosti (§ 401), použití zakázaného bojového prostředku a nedovoleného vedení boje podle § 411 odst. 3, válečné krutosti podle § 412 odst. 3, perzekuce obyvatelstva podle § 413 odst. 3 nebo zneužití mezinárodně uznávaných a státních znaků podle § 415 odst. 3 zavinil úmyslně smrt jiného člověka.* Všechny tyto trestné činy jsou zároveň zvláště závažnými trestnými činy, což znamená, že za ně lze uložit i trest nad dvacet až do třiceti let, pokud by to stačilo k naplnění účelu trestního řízení.

---

⁶⁰ Navrátilová, Jana. *Výjimečný trest*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010. 256 s., s.53. Teoretik. ISBN 978-80-87212-41-7.

Nicméně, stejně jako za platnosti předchozího trestního zákona i dnes je k uložení výjimečného trestu zapotřebí víc, než jen podřadit spáchaný čin pod skutkovou podstatu, která tento trest umožňuje. Pro uložení trestu v podobě odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let je zároveň podmínka velmi vysoké závažnosti zločinu nebo možnost nápravy pachatele je obzvláště ztížena. Poměr mezi těmito podmínkami je alternativní, z čehož vyplývá, že postačí byť i naplnění jedné z nich. Naproti tomu pro uložení výjimečného trestu je potřeba podmínky splnit kumulativně:

1. Takoví zvláště závažný zločin je mimořádně závažný vzhledem k zvláště zavrženíhodnému způsobu provedení činu, nebo k zvláště zavrženíhodné pohnutce, nebo k zvláště těžkému a těžko napravitelnému následku.
2. Uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti,
3. nebo není naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let.⁶¹

Další podstatnou změnou je úprava recidivy. Předchozí úprava novelou č. 320/2006 rozšířila okruh trestných činů, za něž bylo možné uložit výjimečný trest, v případě recidivy. Jedná se přitom o trestné činy, spáchané za okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, spočívající ve způsobení smrti.⁶² To ve svém důsledku znamenalo, že pokud by pachatel například při loupeži způsobil smrt z nedbalosti, hrozil v případě recidivy výjimečný trest až na doživotí. Současná úprava dle mého názoru daleko více zohledňuje zásadu ekonomie trestní represe a vychází ze zvýšení horní hranice trestní sazby o jednu třetinu. Současně však zakazuje, aby trest odnětí svobody přesáhl spodní hranici výjimečného trestu a pokud ukládá výjimečný trest ve formě nad dvacet až do třiceti let nesmí trest ani po zvýšení překročit hranici třiceti let.

3.6 Výjimečný trest mládeže

Základní podmínkou pro uložení jakéhokoli trestu je trestní odpovědnost. V § 25 trestního zákoníku stojí, kdo v době spáchání činu nedovršil patnáctý rok

---

⁶¹ Jelínek, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. Vyd. 2. Praha: Leges, 2010. 904 s., s. 366. ISBN 978-80-87212-49-3.

⁶² Kalvodová, V. Výjimečný trest v procesu reformy trestního práva hmotného. *ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE – IURIDICA* 2, 2007, s. 103–108, s. 106

života, není trestně odpovědný. Trestně odpovědným se stává až den po svých patnáctých narozeninách. Osoby, které dovršili patnáctý rok věku a nepřekročili osmnáctý, označuje zákon o soudnictví ve věcech mládeže termínem „mladistvý“⁶³ Na tyto osoby se nevztahuje trestní zákoník, ale již zmíněný zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Pokud se mladistvý pachatel dopustí provinění, které vykazuje znaky skutkové podstaty zvláště závažného zločinu uvedeného ve zvláštní části trestního zákoníku, za který by jinak plně trestně odpovědnému pachateli bylo možné soudem uložit výjimečný trest odnětí svobody, může být vzhledem k zákonným kritériím (povaze a závažnosti provinění), podmiňujícím uložení takového trestu, stanoven trest odnětí svobody v rozmezí od pěti do maximálně deseti let.⁶⁴

3.7 Podmíněné propuštění

Institut podmíněného propuštění zakotvila do našeho právního řádu již novela č. 175/1990. V demokratickém právním státu je třeba dbát na každý život, neboť jeho hodnota je stejná a bez možnosti podmíněného propuštění by se doživotní trest bez jakékoliv naděje rovnal sociální popravě odsouzeného.⁶⁵ Zároveň odsouzené motivuje k slušnému chování ve výkonu trestu. Bez této motivace by se jen těžko udržel ve věznicích řád, neboť horší postih než doživotí už není.

U nepodmíněného trestu za zločin přichází v úvahu podmíněné propuštění po polovině trestu, podle druhého odstavce §88 může soud odsouzeného za přečin propustit i před uplynutím poloviny trestu, pokud svým vzorným chováním a plněním povinností dokázal, že dalšího trestu není třeba.

Podle následujících odstavců je upraveno podmíněné propuštění: *„Osoby odsouzené k výjimečnému trestu odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let, mohou být podmíněně propuštěny až po výkonu dvou třetin uloženého trestu*

---

⁶³ Jelínek, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. Vyd. 2. Praha: Leges, 2010. 904 s., s. 196. ISBN 978-80-87212-49-3

⁶⁴ Šámal, Pavel a kol. *Trestní zákoník II: komentář: § 140-421*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010. xiv, 1289-3285 s., s. 661. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-178-9.

⁶⁵ Jelínek, J., Sovák, Z.: *Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou*, 24 aktualizované vydání, Linde Praha, 2006 s. 43

odnětí svobody, nehrozí-li s ohledem na okolnosti činu, za který byla odsouzena, a povahu její osobnosti opakování spáchaného nebo jiného obdobného zvlášť závažného zločinu. Osoba odsouzená k výjimečnému trestu odnětí svobody na doživotí může být podmíněně propuštěna až po nejméně dvaceti letech výkonu tohoto trestu, nehrozí-li s ohledem na okolnosti činu, za který byla odsouzena, a povahu její osobnosti opakování spáchaného nebo jiného obdobného zvlášť závažného zločinu.“

Co ovšem u tohoto institutu vzbuzuje největší emoce je možnost soudu spolu s uložením trestu rozhodnout o tom, že se doba výkonu trestu ve věznici se zvýšenou ostrahou pro účely podmíněného propuštění nezapočítává. Pokud rozhodnutí soudu o nezapočtení doby ve věznici se zvýšenou ostrahou pro účely využití podmíněného propuštění nabude právní moci, nelze jej později již prostřednictvím žádného rozhodnutí soudu dodatečně změnit. Jedinou výjimkou by bylo zrušení trestu v rámci rozhodování soudu o mimořádném opravném prostředku.⁶⁶ Jde o opatření fakultativní, které hlavně při trestu nad dvacet až do třiceti let mělo používat výjimečně a i při doživotním trestu by mělo být užíváno především u odsouzených, jejichž dřívější návrat z výkonu trestu je pro společnost nežádoucí vzhledem k rizikům, které s sebou nese. Za vedlejší účel se uvádí motivace odsouzeného k dobrému chování ve snaze o brzké přeřazení do mírnější věznice. Naše právní úprava toto však umožňuje až po deseti letech.⁶⁷ Souhlasím s doktorkou Navrátilovou, že pro trestance je motivace v představě propuštění po třiceti letech k dobrému chování naprosto neúčinná, neboť taková porce let se musí jevit opravdu jako doživotí. Přeřazení do věznice s mírnějším režimem je možné jen v případě, že přeřazení přispěje k dosažení účelu výkonu trestu. Vzhledem k tomu, že u těchto trestů převažují zabraňující funkce nad výchovnými, je nepravděpodobné, že by zařazení do mírnějšího režimu, kde je větší šance útěku, přispělo k dosažení účelu výkonu trestu. To dokládá fakt, že dosud bylo o přeřazení rozhodnuto pouze dvakrát. Proto je potřeba dbát na

---

⁶⁶ Šámal, Pavel a kol. *Trestní zákoník I: komentář: § 1-139*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2009. xvi, 1287 s., s. 644. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-109-3.

⁶⁷ Navrátilová, Jana. *Výjimečný trest*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010. 256 s., s. 66. Teoretik. ISBN 978-80-87212-41-7.

rozvážné užívání tohoto opatření, neboť v opačném případě by se trest odnětí svobody na doživotí stal opravdu doživotním.⁶⁸

3.8 Efektivita podmíněného propuštění

Jelikož tato práce je zaměřena i na kriminologické aspekty výjimečného trestu, neměl by zde chybět pro kriminologickou praxi tak zásadní podklad, jako je účinnost sankcí v souvislosti s institutem podmíněného propuštění. Jelikož současné kriminologické trendy, které se projevují i v platném právu stále častěji, využívají alternativní tresty a postihy založené především na naplnění účelu trestu nikoli pouze kvůli nesmyslné represí vůči pachateli, která může být kontraproduktivní, viz výše. Za měřítko účinnosti je nejčastěji považována recidiva subjektu. V podstatě jde o hledisko, zda daný jedinec obnoví svou kriminální kariéru poté, co již byla proti němu uplatněna příslušná intervence ze strany systému trestní justice.⁶⁹

Pokud chtějí dosáhnout kvalitní statistiky, nemohou se kriminologové opřít jen o statistiky recidivy z hlediska objasněné trestné činnosti, ale přichází například s metodou anonymních dotazníků na samotné pachatele.

Naše republika v ohledu účinnosti trestních sankcí nijak neliší od vyspělých evropských zemí a čísla, která uvádí Institut pro kriminalitu a sociální prevenci nejsou nijak lichotivá. Neboť již během zkušební doby zaznamenali téměř u 40% další odsouzení. Nejpočetnější skupinu tvořili pachatelé majetkové trestné činnosti. Trest odnětí svobody jako **zvlášť nebezpečnému recidivistovi**⁷⁰ udělil soud jedenácti osobám z celkového vzorku 268 osob. Po skončení zkušební doby

---

⁶⁸ Tamtéž

⁶⁹ Rozum, J, Kotulan, P, Tomášek, J. Dohled u podmíněně propuštěných z hlediska jeho efektivit. *Trestní právo*, 10/2008, s. 313-318, s. 313

⁷⁰ kriminálně politickým smyslem institutu zvlášť nebezpečné recidivy je přísnější postih „nepoučitelných“ delikventů, kteří mají sklon dopouštět se opakovaně zvlášť závažných trestných činů. Jde o nástroj trestní politiky, jímž se zákonodárce snaží poskytnout společnosti účinnější ochranu před obzvláště nebezpečnými pachateli se špatnou prognózou a zvýšenou pravděpodobností dalšího páčání závažné trestné činnosti. Ústavní soud zároveň opakovaně zdůraznil, že se jedná o institut mimořádný, při jehož aplikaci je třeba postupovat velmi opatrně a jehož podmínky je třeba vykládat restriktivně. (z judikatury ÚS. 62/2007) Současná právní úprava využívá již zmíněný institut zvýšení horní hranice trestní sazby o 1/3 viz výše

bylo znovu odsouzeno již jen 15%. Z tohoto hlediska institut dohledu dokazuje, jak důležitým je v souvislosti s objasňováním a prevencí trestné činnosti. Analýza údajů z rejstříků trestů však současně ukazuje, že reintegrace propuštěných osob je složitým procesem, v jehož průběhu někteří jedinci dříve či později selhávají a dostávají se opět do vážného rozporu se zákony. V řadě případů selhává také samotný výběr osob, u nichž se podmíněné propuštění jeví jako vhodné. Další nedostatky souvisí například s tím, že soudy nereagují dostatečně pružně na zprávy o průběhu dohledu, zejména pak na signalizované porušení jeho podmínek ze strany klienta.⁷¹

Délka zk. doby (v letech)	Osvědčení	Nářízen výkon zbytku trestu	VRT není příslušný údaj	Celkem osob
1	12 (85,8 %)	1 (7,1 %)	1 (7,1 %)	14 (100 %)
1,5	5 (71,4 %)	0 (0,0 %)	2 (28,6 %)	7 (100 %)
2	40 (46,5 %)	19 (22 %)	27 (31,5 %)	86 (100 %)
2,5	7 (28 %)	4 (16 %)	14 (56 %)	25 (100 %)
3	33 (19,2 %)	31 (18 %)	108 (62,8 %)	172 (100 %)

(Obrázek 4) zdroj: Rozum, J, Kotulan, P, Tomášek, J. Dohled u podmíněně propuštěných z hlediska jeho efektivity. *Trestní právo*, 10/2008, s. 316 *Procento osvědčení v závislosti na délce zkušební doby*

Přes vše výše uvedené je potřeba si uvědomit, že podmíněný trest není jen jakési dobrodružství pro pachatele, je to druhá šance pro pachatele skrze důvěru. Smysl podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody není v tom, aby byl za dobré chování, případně za dobrou práci ve výkonu trestu, pachatel automaticky propuštěn po odpykání stanovené délky trestu. Podmíněné propuštění je na místě jen tehdy, když vzhledem k účelu trestu a k dalším okolnostem, je odůvodněn předpoklad, že odsouzený povede i na svobodě řádný život a že tu není pro společnost příliš velké riziko jeho recidivy. Výkon zbytku trestu se podmíněně promíjí pod podmínkou, že se v určité, soudem stanovené zkušební

⁷¹ Rozum, J, Kotulan, P, Tomášek, J. Dohled u podmíněně propuštěných z hlediska jeho efektivity. *Trestní právo*, 10/2008, s. 313-318, s. 318

době, osvědčí. Osvědčení má za následek to, že se předpokládá, že celý trest byl vykonán dnem, kdy byl odsouzený podmíněně propuštěn, u mladistvého navíc vzniká fikce, že se na něj hledí, jako by nebyl odsouzen.⁷²

3.9 Výkon výjimečného trestu

Základní právní úprava je obsažena v zákoně 40/2009 Sb., trestním zákoníku podrobněji pak výkon výjimečného trestu odnětí svobody upravuje zvláštní zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, a vyhláška ministra spravedlnosti č. 345/1999Sb., řád výkonu trestu odnětí svobody. Výkon nepodmíněného odnětí svobody je upraven v §56 trestního zákona, který taxativně vymezuje čtyři typy věznic, kam lze trestance zařadit podle výše trestu a uvážení soudu.

- s dohledem
- s dozorem
- s ostrahou
- se zvýšenou ostrahou

Uvedené členění od nejmírnějšího po nejpřísnější režim se projevuje ve způsobu vnějšího střežení, v zajištění bezpečnosti a způsobu uplatňování resocializačních programů, i mírou omezení práv a zvýšení povinností odsouzených.

Novela 40/2009 zavádí pro soud možnost podle §56 odst. 3 zařadit pachatele do věznice jiného typu, než do které má být zařazen, má-li se zřetelem na závažnost trestného činu a na stupeň a povahu narušení pachatele za to, že bude působení na něj, aby vedl řádný život, v jiném typu věznice lépe zaručeno; **do věznic se zvýšenou ostrahou zařadí však vždy pachatele, jemuž byl uložen trest odnětí svobody na doživotí.** Tato změna velice pozitivně ovlivňuje dosažení účelu trestu u formy výjimečného trestu nad dvacet až do třiceti let, neboť ti podle odstavce druhého spadají do zařízení se zvýšenou ostrahou. *Kritéria pro zařazování do jednotlivých typů věznic nelze uplatňovat mechanicky, protože zásada individualizace trestu se musí projevit i při stanovení způsobu výkonu trestu odnětí svobody konkrétnímu pachateli. Pouhá povaha a závažnost*

---

⁷² Rozum, J. *INSTITUT DOHLEDU U PODMÍNĚNÉHO PROPUŠTĚNÍ*. Praha, 2004. Závěrečná zpráva z výzkumu. Institut pro kriminologii a sociální prevenci.

trestného činu, za který byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody, jeho výměra ani recidiva pachatele nevyjadřují vždy přesně povahu a stupeň narušení pachatele a ve všech případech neodpovídají režimu, jaký by měl vůči němu být uplatněn na základě ustanovení § 56 odst. 2. Proto lze přihlédnout ke všem okolnostem konkrétního případu a zařadit pachatele do jiné věznice, má-li soud se zřetelem k závažnosti spáchaného trestného činu a k stupni a povaze narušení pachatele za to, že bude působení na něj, aby vedl řádný život, lépe zaručeno v jiném typu věznice.⁷³

Výkon trestu odnětí svobody je upraven již zmíněným zákonem č. 169/1999 Sb. Podle ustanovení § 2 může být trest vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody; tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti. Z obou ustanovení je patrná snaha, o co nejpřesnější zařazování odsouzených podle stupně narušení.

Na návrh odsouzeného může soud rozhodnout o jeho přeřazení do věznice jiného typu, a to o jeden stupeň. V § 57 je dále uveden důvod přeřazení, který spočívá v domněnce, že přeřazení lépe přispěje k jeho nápravě. Podmínkou pro přeřazení do věznice s mírnějším režimem, je dobré chování odsouzeného a způsob, jakým plní své povinnosti ve výkonu trestu. Pro přeřazení z věznice se zvýšenou ostrahou musí být zároveň splněn minimální časový limit, který odsouzený musí strávit v nejtěžším stupni vězení. U trestu na doživotí je stanoven na dobu deseti let, u nepodmíněného odnětí svobody je vázán na odpykání minimálně jedné čtvrtiny trestu..

Promlčení výkonu trestu, což je zánik práva státu na výkon trestu a tomu odpovídající povinnosti pachatele trestného činu uložený trest vykonat, je upraveno v §94 trestního zákoníku. Uložený výjimečný trest pachatel nevykoná v případě, uplyne-li třicetiletá promlčecí doba, která počíná právní mocí rozsudku. I zde je však zapotřebí nezapomínat na ustanovení §95 v návaznosti na §35, stanovující nepromlčitelnost výkonu trestu za spáchání taxativně vymezených trestných činů.

---

⁷³ Rozhodnutie prezídia Najvyššieho súdu z 23.3.1966, sp. zn. Prz 7/66

4. Rozbor právní úpravy

4.1 Trestněprávní aspekty výjimečného trestu

Náležitosti, které je nutné splnit pro uložení výjimečného trestu v jeho mírnější formě tj. nad dvacet až do třiceti let, jsou uvedeny v §54 odst. 2 tak: *může soud uložit pouze tehdy, jestliže závažnost zvláště závažného zločinu je velmi vysoká nebo možnost nápravy pachatele je obzvláště ztížena.* Čím se neliší tato forma od doživotního trestu, je pak podmínka spočívající v trestném činu, jehož se pachatel dopustil a který podle právní kvalifikace lze označit za zvláště závažný zločin podle §14. Obligatorní náležitostí takového zvláště závažného zločinu je úmyslná forma zavinění, čímž vzniká další podmínka pro uložení výjimečného trestu. Jelikož je dnes poměr mezi již zmíněnými podmínkami alternativní, můžeme se na každou podmínku zaměřit zvláště.

Velmi vysoká závažnost, která ve vztahu k následku činu, způsobu provedení činu, okolnostem nebo pohnutce jde svou intenzitou nad rámec závažnosti, tak jak ji vymezuje příslušná skutková podstata.

4.1.1 Zvláště zavrženíhodné provedení činu

Způsob provedení činu je zvláště zavrženíhodný provedením, které charakterizuje objektivní stránku trestného činu. *Může záležet buď v povaze samotného jednání, např. ve vyšší míře surovosti, zákeřnosti, zvláštní lsti, brutality či zvrhlosti při provedení činu, než jaká obvykle bývá s tímto trestným činem spojena, nebo v povaze situace, místa, času okolností apod. (např. za živelní pohromy nebo za jiné události vážně ohrožující život, veřejný pořádek nebo majetek, nebo je trestný čin součástí rozsáhlejších teroristických akcí). Lze přihlížet i k tomu, že oběť byla vystavena zvláštním fyzickým nebo duševním útrapám, zejména, šlo li o osobu nějakým způsobem handicapovanou (bezbrannou ženu, dítě, starého či nemocného člověka).*⁷⁴ Soud, aby ustálil rozhodovací praxi, musel vymezit míru brutality, která tvoří pomyslnou hranici při používání vyšší trestní sazby. Za tuto hranici bylo označeno fyzické či psychické utrpení poškozeného. Z logiky věci vyplývá, že zavraždění osoby, které je rychlé a bezbolestné sice porušuje právem chráněný zájem, avšak nedosahuje závažnosti, jakou způsobuje například mučení nebo extrémně surový způsob, který nepřivodí

⁷⁴ Rozhodnutí NS ČR ze dne 31.3.2009, sp. zn. 6 Tdo 1334/2008

smrt, či jak judikoval Nejvyšší soud bezvědomí okamžitě. *Pokud pachatel jiného usmrtí způsobem, který by mohl být posouzen „jako zvlášť trýznivý“ a kvalifikován jako trestný čin vraždy podle odst. § 2 písm. b) § 219 tr. zák., je nutno vést dokazování i k objasnění otázek jaká byla intenzita bolesti poškozeného a po jakou dobu těmito bolestmi trpěl (např. kdy upadl do bezvědomí a kdy mu byla poskytnuta bezprostřední lékařská pomoc, včetně léků na utišení bolesti).*⁷⁵

4.1.2 Zvlášť zavrženíhodná pohnutka

Dalším trestněprávním aspektem, který podmiňuje použití vyšší trestní sazby je zvlášť zavrženíhodná pohnutka. Kriminology označována pojmem veřejnosti bližším, a sice **motiv**. Motiv pachatele, který se dopustí úmyslné trestné činnosti, asi nikdy nebude chvályhodný, ale uvedu výčet z judikatury, který označuje nejvíce zavrženíhodné pohnutky. *Za zvlášť zavrženíhodnou lze považovat pohnutku, jež je v příkrém rozporu s morálkou občanské společnosti a svědčí zpravidla o morální bezcitnosti, zvrhlosti, o bezohledném sobectví, o pohrdavém postoji k základním lidským hodnotám, zejména k lidskému životu. Může sem patřit bezohledná snaha o parazitní způsob života nebo snaha vyhnout se trestní odpovědnosti za předchozí trestnou činnost i za cenu zmaření lidského života nebo pomstychtivost např. za zákonný zákrok policejního orgánu, za rozhodnutí veřejného činitele apod.*⁷⁶ Pohnutku v sexuální zvrhlosti či zvrácenosti, lze takto označit, pouze pokud nebyla vyvolána biologicky, bez viny pachatele, a pramenila z jeho deviantního pudového založení. Pohnutkou podmiňující vyšší trestní sazbu může být i spáchání trestného činu v úmyslu napomáhat tím zločinnému spolčení.

4.1.3 Zvlášť závažný následek

Zvlášť závažný následek spočívá v podstatném překročení míry intenzity, než která je obvyklá u dané skutkové podstaty. Například usmrcení člověka je pojmovým znakem vraždy, z čehož vyplývá, že smrt člověka nenaplňuje zákonné důvody pro uložení výjimečného trestu. *Za zvlášť závažný následek lze považovat*

---

⁷⁵ Rozhodnutí NS ČR ze dne 13. 1. 2000, sp. zn. 8 Tz 158/99 (SJ 16/2000/II)

⁷⁶ Rozhodnutí NS ČR ze dne 31.03.2009, sp. zn. 6 Tdo 1334/2008

*například usmrcení více lidí nebo vražda sice dvou lidí, avšak jejichž ztráta je pro společnost zvláště citelná.*⁷⁷

4.1.4 Možnost nápravy pachatele je obzvláště ztížena

Možnost nápravy pachatele je obzvláště ztížena. Hodnocení možnosti nápravy pachatele je založeno jednak na vyhodnocení jeho dosavadního chování s ohledem na skutečnost, zda se již v minulosti dopustil konkrétního kriminálního jednání, za něž mu byl uložen trest nebo ochranné opatření. Druhé kritérium se zaměřuje na vztah pachatele, jeho vlastního postoje ke spáchanému zvláště závažnému zločinu. Znaky osobnosti pachatele, které nemají vliv na hodnocení povahy a závažnosti trestného činu, budou spočívat především v okolnostech, které se neprojevily při spáchání trestného činu, případně v této době ještě neexistovaly. Velice obtížné je posoudit, zda pachatel svého činu lituje nebo lítost předstírá pod vidinou nižšího trestu. Proto u rozhodnutí o možnosti nápravy a resocializace je klíčovým posudek specialisty z oboru psychologie. Ten má za úkol kromě vymezení možnosti resocializace především vymežit míru narušení jedince, což je kritériem nejen pro výměru trestu, ale i pro zařazení do výkonu trestu viz kapitola 3.9. *Při posuzování podmínky pro uložení výjimečného trestu odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let, záležící v tom, že možnost nápravy obviněného je obzvláště snížena, je nutno hodnotit všechny z tohoto hlediska významné okolnosti posuzovaného případu, přičemž nelze některé z nich přeceňovat na úkor ostatních. Např. okolnost, že obviněný byl doposud potrestán toliko sankcemi nepojenými s přímým výkonem odnětí svobody, není sama o sobě pro hodnocení možnosti jeho nápravy určující a rozhodující a sama o sobě nevyklučuje závěr, že možnost nápravy obviněného je obzvláště ztížena.*⁷⁸ Z ustálené judikatury vyplývá, že výjimečný trest nad dvacet až do třiceti let nesupluje v tomto ohledu přísnější tresty pro recidivisty, nýbrž směřuje k efektivní ochraně společnosti před zvláště nebezpečnými pachateli, kteří postrádají morální a mravní zábrany a je nutné je proto od společnosti separovat. Závěrem je potřeba říci, že zatímco v otázce rozhodnutí o vině musí být rozumná jistota, v otázce

---

⁷⁷ Rozhodnutí NS ČR ze dne 16.6.1976, sp. zn. Tpjf 30/76

⁷⁸ Rozhodnutí NS ČR ze dne 30.11.2010, sp. zn. 6 Tdo 976/2010 (R 46/2011)

splnění účelu trestu se při jeho výměře soud mnohdy neobejde bez určité míry pravděpodobnosti.⁷⁹

4.2 Trestněprávní aspekty výjimečného trestu na doživotí

Výjimečnost trestu nespočívá jen v délce jeho trvání nebo ve specifické úpravě podmíněného propuštění, ale především četnosti jeho využití. Jinak by ztratil svůj účel. Doživotní trest je možné uložit pouze za taxativně vymezený okruh trestných činů. Pachatel musí naplnit znaky skutkové podstaty alespoň jednoho z těchto jedenácti dle §54 odst. 3. Zároveň, což je logické vzhledem k systematické trestního práva, kde je doživotní trest nejtěžší možná sankce pro pachatele, musí taktéž jít o úmyslnou formu zavinění. Doživotní trest nelze uložit za pokus, jak vyplývá z ustanovení téhož paragrafu, nýbrž za úmyslné zavinění smrti jiného člověka, čili dokonané jednání a to alespoň z části v ohledu usmrcení. Další zpřísnění je v míře závažnosti zvláště těžkého zločinu, která je definována slovy *mimořádně vysoká závažnost*, což by teoreticky pro soud mělo poskytnout dostatečnou diferenciaci při ukládání mezi formami výjimečného trestu. Bez dalšího však nelze doživotní trest uložit, protože s možností na jeho uložení se pojí další podmínky. Již zmíněné podmínky musí být splněny kumulativně, mezi podmínkou, že uložení trestu *vyžaduje účinná ochrana společnosti nebo není naděje, že by pachatele bylo možné napravit mírnějším trestem odnětí svobody od dvaceti do třiceti let*, je poměr alternativní, postačí splnění byť i pouze jedné.

4.2.1 Mimořádně vysoká závažnost trestného činu

Mimořádně vysoká závažnost je stejně jako u lehčí formy výjimečného trestu vymezena zvláště zavrženíhodným způsobem provedení činu nebo zvláště zavrženíhodnou pohnutkou nebo zvláště těžkým a těžko napravitelným následkem viz výše. Podnětem pro rozhodnutí mezi jednotlivými tresty může být naplnění více kritérií nebo vyšší intenzita, která je vymezena pojmy *vysoká* a *mimořádná* nebezpečnost. Judikatura je tedy základem pro odlišení trestů, důležitým je z tohoto pohledu rozhodnutí, které vysvětluje, že *zatímco zvláště zavrženíhodnou pohnutku bude možno dovést i u zločinu, který skončil ve stadiu přípravy, je-li trestná, nebo jakéhokoli pokusu, o zvláště zavrženíhodný způsob provedení zločinu*

---

⁷⁹ PÚRY, F. Některé změny v ukládání trestů podle nového trestního zákoníku. In *Trestněprávní revue*. 1/2010, s. 1

*půjde jen u pokusu, u něhož pachatel alespoň začal takovým způsobem jednat vůči chráněnému zájmu. Naplnění kritéria zvláště těžkého a těžko napravitelného následku předpokládá vznik poruchy, kterou lze podle judikatury takto posuzovat, a připadá proto prakticky v úvahu jen u dokonaného zvláště závažného zločinu vyjmenovaného v návěští ustanovení § 54 odst. 3, jímž došlo k usmrcení jedné nebo více osob.*⁸⁰

Účinná ochrana společnosti předvídá užití prvku generální prevence a to v případech, kdy uložení doživotního trestu bude namíste, když jiné prostředky, a zejména i nejcitelnější jiné tresty nebo ochranná opatření, jako především institut zabezpečovací detence⁸¹ nebudou způsobilé účinně ochránit společnost před nejnebezpečnější kriminalitou, která velmi negativním a často nenahraditelným způsobem poškozuje základní společenské hodnoty.⁸² V důsledku to znamená, že se nejprve zkoumá, zda pro nápravu pachatele a ochranu společnosti nepostačí nepodmíněné odnětí svobody, ochranné léčení nebo lehčí forma výjimečného trestu. Až v případě negativního výsledku při vyhodnocení lze takový trest uložit a to s ohledem na individuální prevenci viz kapitola ...pojem a účel trestu. S tím je úzce spjata podmínka *možnosti nápravy pachatele*, kdy soudu pro opodstatnění názoru, že již zmíněný nižší trest by mohl sloužit k nápravě pachatele, postačí důvodná domněnka, že *není naděje*, aby pachatel vedl řádný život. Soud nemusí mít jistotu správnosti svého názoru, stačí vysoká míra pravděpodobnosti. Svě tvrzení opírá především o podložené informace v rámci vyhotoveného znaleckého posudku, které jsou výsledkem odborného a pečlivého zhodnocení všech osobnostních vlastností pachatele z pohledu psychologického i psychiatrického. Dále musí být přihlédnuto k předchozímu životu pachatele, k pohnutkám, k jeho vztahu k trestnému činu, jestli mu například zvláště zavrženíhodné chování způsobuje libé pocity, vzrušení atd.,

---

⁸⁰ Rozhodnutí NS ČR ze dne 31.3.2009, sp. zn. 6 Tdo 1334/2008

⁸¹ In Hendrych, a kol. *Právní slovník, 2009: Zabezpečovací detence* je jedním z druhů ochranných opatření, které se užívá jestliže pachatel činu jinak trestného, který by naplňoval znaky zvláště závažného zločinu, není pro nepřičetnost trestně odpovědný, jeho pobyt na svobodě je nebezpečný a nelze očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti.

⁸² Šámal, Pavel a kol. *Trestní zákoník I: komentář: § 1-139*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2009. xvi, 1287 s., s. 642. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-109-3.

příčinám i podmínkám jeho trestné činnosti. Často v souvislosti s takto narušenými jedinci odhalí posudky duševní poruchy, které jsou důvodem snížené přičetnosti. Takový pachatel, i kdyby splňoval ostatní zákonné podmínky pro výjimečný trest odnětí svobody na doživotí, může být přeřazen do již zmíněné zabezpečovací detence, pokud takové rozhodnutí nekolidovalo se zadržovacím prvkem, který klade důraz na ochranu společnosti, neboť výkon trestu je vykonáván v zařízení se zvýšenou ostrahou. Tato zařízení jsou z hlediska bezpečnosti téměř pro pachatele téměř nepřekonatelná, což dokazuje počet útěků z tohoto typu vězení.

V souvislosti s možností nápravy pachatele je potřeba zmínit sice menšinový spíše filosofický než praktický názor. Při prognóze pravděpodobnosti možné nápravy je pachatel vlastně trestán za to, kým je, nikoli za spáchaný trestný čin. Tento pohled napadá kritéria, na základě kterých se tato pravděpodobnost určuje. V úvahu lze při hodnocení osoby pachatele brát jen ty negativní vlastnosti, které se projeví ve spáchaném činu. Dalším bodem je předchozí trestní dráha pachatele, zde namítají dvojí trestání za jeden skutek, neboť za takový trestný čin si svůj trest již odpykal.⁸³ Osobní a majetkové poměry jsou taktéž irelevantní, protože zde se dá polemizovat o kolizi se zásadou spravedlivého procesu. Zohledňovány jsou okolnosti jako vzdělání, zaměstnanost, rodinné poměry atd. Z mého pohledu je zde rozhodující míra rizika pro společnost, prevenci tomuto potenciálnímu ohrožení, je dán přednost na úkor osobních práv pachatele i přes (možná i nepatrnou) možnost nápravy. Svým způsobem je tento institut presumpcí budoucí viny. Představme si tento trest jako trest za čin, který by pravděpodobně vzhledem ke své nenapravitelnosti spáchal.

4.3 Kriminologické aspekty výjimečného trestu

Pojem „*Criminologia*“ použil poprvé Raffaele Garofalo ve své stejnojmenné práci. Počátky tohoto vědního oboru lze datovat do poloviny devatenáctého století a pochází z Itálie. Dnes tato věda o zločinu zaujímá pevně své místo mezi pomocnými trestněprávními obory. Předmětem zkoumání kriminologie je kriminalita, což je „*sociálně patologický jev. Kriminalitou se*

---

⁸³ Lata, Jan. *Účel a smysl trestu*. 1. vyd. Praha: LexisNexis CZ, 2007. 114 s., s. 85. Knihovnička LexisNexis. ISBN 978-80-86920-24-5.

rozumí především takové trestné činy, které jsou pokládány tradičně za jádro kriminality: vraždy, závažná ublížení na zdraví, znásilnění, loupeže a další závažné majetkové tr. činy, prostřednictvím kterých je zpravidla vyhodnocován rozsah výskytu a vývoj kriminality v konkrétní lokalitě a čase.“⁸⁴ Výjimečný trest odnětí svobody je možné udělit jen za zvláště závažné zločiny, jejichž neodmyslitelnou složkou je pojem *násilí*, tento pojem není nikde v trestním zákoníku definován, jelikož to není pojem trestně právní, nýbrž kriminologický. Můžeme jej označit za útok na fyzickou či psychickou integritu člověka, kdy pachatel úmyslně užije fyzické násilí nebo pohrůžku násilí vůči jiné osobě. *Násilná trestná činnost je taková trestná činnost, jejíž významnou charakteristikou je fyzické poškození či usmrcení konkrétní osoby (osob), event. přítomnost záměru takový následek způsobit (pokus).*⁸⁵ Trestný čin se neobejde bez subjektu v podobě pachatele. Což je také častým předmětem z hlediska kriminologie.

4.4 Pachatel z hlediska kriminologie

V trestním právu je definice pachatele prostá, tím je, kdo naplnil znaky skutkové podstaty. Kriminologický pohled na pachatele je širší. Nahlíží na něj, jako na nositele chování, které vytváří kriminalitu. Kriminologie se takovému chování snaží porozumět, předcházet mu a ovlivňovat jej společensky žádoucím směrem.⁸⁶

Širší pojetí pachatele spočívá náhledu na pachatele, jako na subjekt, který se dopustil trestné činnosti, bez ohledu na to jestli bude odhalen, odsouzen nebo z formálních důvodů odsouzen nebyl, přestože se trestného činu dopustil. V článku uvádí důvody neodsouzení například *pro nedostatek důkazů, pro nesplnění postupu orgánů činných v trestním řízení nebo díky schopnostem advokáta*. Kriminologie se při výzkumu snaží s těmito aspekty vypořádat, jak například uvádím v kapitole o efektivitě podmíněného propuštění.

---

⁸⁴ In Hendrych, a kol. *Právní slovník*, 2009 k pojmu kriminalita, dostupný na <http://www.beck-online.cz/legalis/document-view.seam?type=html&documentId=nnptembqhfpyw6bonnzgs3ljnzqwy2lume&conversationId=280614#selected-node>

⁸⁵ Kuchta, J., Válková, H. a kolektiv. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005. s. 379-380.

⁸⁶ Moulisová, M. Kriminologický pohled na pachatele. *Trestní právo*, 11/2008, s.37-40 s.37

Kriminologové hledají souvislosti, zákonitosti u určitých forem trestné činnosti. Jednou z nejčastějších otázek je, co utváří pachatele, které rysy mají společné a čím se liší od zbytku společnosti. Poměr nepříznivých vlivů na deviantním chování, jako je například dědičnost, nežádoucí sociální prostředí, které utváří jedince. Osobnost pachatele je v kriminologii nejčastěji chápána jako organický celek duševního života člověka, který zahrnuje jednak biologický základ jedince, jednak společenské podmínky jeho života včetně společenských vztahů.⁸⁷ Profil pachatele zahrnuje několik složek: věk, pohlaví, rodinný stav, stupeň vzdělání, inteligence, emocionalita, patologické známky chování, sexuální návyky a deviace, životní styl, sociální původ, zaměstnání, motiv, recidiva a možnost opakování deliktu.⁸⁸

Dostatek informací o pachateli je podmínkou pro jakékoli **zacházení** s takovým subjektem. Je potřeba zkoumat, jak se pachatel projevuje ve vztahu k sobě i k ostatním, zda hrozí nebezpečí například při podmíněném propuštění, jaká je míra pravděpodobnosti, že se pachatel **osvědčí** a začlení zpět do společnosti.⁸⁹

4.5 Typologie pachatele

Studium osobnosti má v psychologii dlouhou tradici, ale růst metodologických a statistických metod dal nový impuls pro vědecké studie. Hans Eysenck, který vycházel ze svého vlastního výzkumu, přišel v šedesátých letech s nejucelenější teorií o psychologii zločinu. Jeho teorie nabízí pohled na pachatele z hlediska jeho biologie, individuálních a sociálních vlastností. Poukazuje na individuální rozdíly v kortikální a nervové funkci. Tyto odlišnosti souvisejí se schopnostmi subjektu učít se od jiných, možnostmi vhodného sociálního vývoje.

Podle odlišností nejprve rozdělil pachatele na *neuroticky* a *extroverty*. Poté je rozlišil podle *míry psychopatie*, čímž dostal základní pole pro určení typologie pachatele. Jak vyplývá z grafu, pachatelé se vymykají průměru a dosahují krajních

---

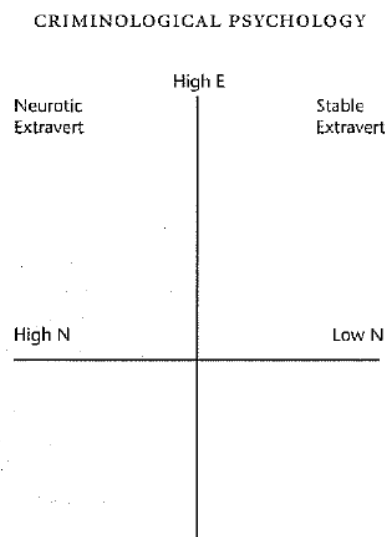
⁸⁷ Hyhlík, F., Nakonečný, M. *Malá encyklopedie současné psychologie*. Praha: SPN, 1973, s.103

⁸⁸ Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. *Kriminalistika* C.H.BECK 2004 s. 606, s. 63 ISBN 80-7179-878-9

⁸⁹ Petras, M. a kol. Predikce kriminality: Nový nástroj SARPO 1 na hodnocení kryogenních rizik a potřeb pachatele In *Trestní právo*. 9/2010 s. 283

hodnot. Ve vztahu mezi osami, tak vznikají čtyři základní typy pachatele.⁹⁰ Tato Eysenckova teorie je dodnes základem pro určení přibližného profilu pachatele. Nelze hovořit o čistě vyhraněném pachateli, přesto bych chtěl jednotlivé typy přiblížit, tak jak je uvádí ve své práci specialistka v oboru psychologie PhDr. Čírtková, která patří mezi největší současné experty a její profilování se používá

(Obrázek 5) zdroj: Maguire, M. Morgan, R. Reiner, R. *The Oxford Handbook of Criminology*, Oxford University 2002 s.1221 s.153
Typologie pachatele podle Eysenckovy osy

k dopadení nejtěžších zločinců, či odhalování souvislostí u sériových trestných činů.

Typologie pachatele tyto znaky skládá podle již zmíněných společných znaků a vymezuje pět základních skupin pachatelů. To slouží k individuálnímu přístupu k pachateli, rozhodnutí o druhu

trestu (ochranné opatření, nepodmíněné odnětí svobody nebo některé formě výjimečného trestu) a možnosti práce s odsouzeným ve výkonu trestu s ohledem na potřeby pachatele a zároveň pro ochranu společnosti ve vhodném nápravném zařízení.

1. Socializovaný typ

Myšlenkové pochody a dynamika prožívání jsou srozumitelné. Funkční jsou taktéž primární i sekundární potřeby. Pachatel má svědomí a tudíž reakce na spáchaný trestný čin odpovídá běžným společenským představám (lítost, smutek, obavy o budoucnost, otřesení sebevědomí, úzkostné očekávání na reakce okolí). Osobnost tohoto pachatele absentuje výraznější známky poruchovosti. Kontakt s tímto pachatelem lze navázat poměrně snadno. Protože že jej oslovují prvky,

⁹⁰ Maguire, M. Morgan, R. Reiner, R. *The Oxford Handbook of Criminology*, Oxford University 2002 s.1221 s.153 ISBN 0-19-925609-8

kteřé u jiných typů nefungují, jedná se hlavně o apelaci na morální hodnoty, na citové vazby k blízkým lidem, popřípadě také na kladné vlastnosti jeho osobnosti.

2. Neurotický typ

V osobnosti tohoto pachatele se vyskytují větší či menší neurotické poruchy, jako je zvýšená úzkostlivost, deprese nebo hysterické reakce. Psychická nevyrovnanost se promítá jak do motivace, tak do způsobu spáchání trestného činu. Co se týče způsobu spáchání trestného činu, bývá nejčastěji proveden amatérsky se zanecháním zřetelných stop, doprovází jej chaotický útěk z místa činu zmatené jednání. Tento typ pachatele chápe svůj čin jako osudové klopýtnutí. Není dobré v něm vyvolávat pocit, že je společností jako člověk odepisován. U většiny těchto pachatelů funguje svědomí klasickým způsobem, a proto je možné se odvolávat na jeho morální hodnoty a apelovat na kladné stránky jeho osobnosti.

3. Psychopatický typ

Charakterové a temperamentní rysy a vlastnosti osobnosti sehrávají významnou úlohu jak v motivaci, tak ve způsobu spáchání trestného činu. Výraz psychopatická osobnost je diagnostickým termínem. Používá se pro jedince, kteří se projevují svéráznými, nápadnými a zvláštními způsoby chování a prožívání. Dotyčný se vymyká běžnému standardu. Jednání s těmito typy je obtížné v běžných životních situacích a tím více pak v závažných situacích, které vznikají v souvislosti s uplatňováním práva. U těchto typů je velmi obtížné nalézt účinný způsob komunikace a interakce. Pokud je pachatel tohoto typu inteligentní, může průběh výslechu manipulovat a odvádět pozornost od zásadních otázek. Náprava osobnosti tohoto typu pachatele sice není zcela vyloučena, ale vyžaduje speciální a dlouhodobé působení, přičemž výsledný efekt ne vždy odpovídá vynaloženému úsilí.

Pokud se zaměříme na možnost nápravy pachatele, je zřejmé, že oproti prvním dvěma skupinám je u pachatele, který profilem spadá do třetí skupiny ztížena, což může podmiňovat použití vyšší trestní sazby, k naplnění účelu trestu.

4. Mentálně nedostačivý typ

Osobnost tohoto typu pachatele se vyznačuje nízkou inteligencí. Jeho obecné rozumové schopnosti jsou nižší než u normálních jedinců. Jde o primitivní

osobnost a tomuto odpovídá i trestná činnost, kterou páchá. Dopouští se nejčastěji násilné trestné činnosti, bývá pachatelem sexuálních útoků. Co se týče skupinové trestné činnosti, tak bývá vykonavatelem nápadů a iniciativy jiných. Rozeznání tohoto typu pachatele je snadné, neboť nízkou rozumovou vyspělost nelze přehlédnout, a to například na způsobu vyjadřování. Jeho slovní zásoba je omezená, používá jednoduché věty, spíše popisuje a není schopen verbalizovat vlastní pohnutky. Je velmi ovlivnitelný a nekriticky a bezděčně přejímá názory druhých.

5. Psychotický typ

Pod tento typ řadíme pachatele, který je v době spáchání trestného činu stížen některou z konkrétních podob nejtěžšího duševního onemocnění, tedy psychózou. Pokud se tento typ pachatele dopustí kriminálního jednání, jedná se většinou o násilné trestné činy. Takto spáchané trestné činy se vyznačují svou bizarností a nesrozumitelností a není výjimečná ani brutalita. Motivace je nápadně nečitelná, zvrácená a nepochopitelná společensky normálními měřítky. Obecná věrohodnost tohoto typu pachatele je mizivá. U tohoto typu pachatele se zásadně předpokládá přizvání znalce z oboru psychiatrie a eventuelně psychologie. Prokáže-li znalecký posudek, že se jedná o psychotického pachatele, je exkulpován na základě shledané nepřičetnosti.⁹¹

Podstatným hlediskem u pachatele je vývoj jeho kriminální dráhy, kdy je možné sledovat jistou spojitost mezi věkem a četností trestných činů u pachatele. Ta dosahuje nejvyšší míry v období adolescence a po dvacátém roku věku opět upadá. Možná vysvětlení tohoto jevu jsou dvě. Prvním je pokles trestné činnosti jednotlivých pachatelů při jejich stejném počtu. Druhé a to je z hlediska recidivy a možnosti napravení pachatele velice zajímavé, neboť počítá s úbytkem pachatelů, který může být způsoben jejich napravením, já se domnívám, že lze předpokládat i větší zkušenost pachatelů, čímž klesá možnost jejich dopadení. Pokud bychom však byli optimističtí a předpokládali v této věkové skupině předpoklady pro

---

⁹¹ ČÍRTKOVÁ, L. *Kriminální psychologie*. Praha : EUROUNION, s.r.o., 1998, s. 69

napravení, je potřeba izolovat faktory, které pozitivně ovlivní vývoj takového pachatele a aplikovat je v praxi.⁹²

Dalším kritériem je zaměřenost pachatele. Část pachatelů je zaměřena především na majetkovou nebo násilnou činnost. Největší problém představují jedinci, kteří nejsou specializovaní a dopouští se rozličné trestné činnosti. Jejich neúcta k zákonům se projevuje jejich absolutním nerespektováním, většinou od útlého věku. Jsou vysoce odolní proti převýchově a vyžadují odbornou a dlouhodobou péči. Ani pokud jsou tyto podmínky splněny, nezajišťují, že dojde k nápravě pachatele. Proto by funkce trestu v takových případech měly být spíše reparační či eliminační.⁹³

4.6 Vliv výkonu dlouhodobých trestů na pachatele

„Dlouhodobé odnětí svobody pachatelům závažných trestných činu a jejich umístění do uzavřených zařízení-věznic je stále chápáno společností jako optimální trest za zjištěné kriminální jednání a jako nejlepší ochrana společnosti před jeho opakováním. Současně však jsou již desítky let jak v Česku, tak i v cizině, diskutovány problémy spojené s vězněním značné části populace, sociální a ekonomické dopady výkonu trestu.“⁹⁴

Jak jsem již zmiňoval, část právní veřejnosti poukazuje i na negativní dopad dlouhodobého odnětí svobody přímo na osobnost pachatele. Tento fakt je jedním z argumentů retencionistů, kteří tvrdí, že takový trest je nelidský a možnost napravení pachatele tímto trestem a jeho následná resocializace je nepravděpodobná.

K problému podmínek ve věznicích se zvýšenou ostrahou je potřeba přiznat, že izolace vězňů a výkon trestu v oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením má oproti ostatním typům nápravných zařízení těžší dopad na jejich psychiku. Avšak ona satisfakce v podobě újmy je taktéž součástí trestu a odsouzený není v nejtěžším stupni vězení za odměnu.

---

⁹² Moulisová, M. Kriminologický pohled na pachatele. *Trestní právo*, 11/2008, s. 37-40

⁹³ Moulisová, M. Kriminologický pohled na pachatele. *Trestní právo*, 11/2008, s. 37-40 s. 39

⁹⁴ Blatníková, Š, Diblíková, S, Karabec, Z. Sonda do problematiky účinnosti dlouhodobých trestů odnětí svobody na základě resocializačních programů pro odsouzené osoby a jejich efektů. In: *Sborník Institutu pro kriminologii a sociální prevenci*. Praha. 2004, s. 115. ISBN 80-7338-024-2

Daleko horší dopad na odsouzeného je způsoben *neurčitostí rozsudku* v případě doživotního trestu. O tomto problému jsem se ve své práci již zmiňoval a JUDr. Navrátilová, o jejíž výzkum opírám své poznatky, pokládá za nehorší vlivy vězení na psychiku pachatele právě „*deformovaný mechanismus vnímání času, stavy apatie, deprese, ztrátu perspektivy, poruchy ve sféře kontaktu s lidmi, poruchy sebezáchovného pudu.*“⁹⁵

Výkon trestu se po určité době stává pro pachatele jedinou realitou, ztrácí pojem o dění mimo zdi věznice a ztrácí sociální vazby. Naopak vlivem prostředí a spoluvězňů získá nevhodné kontakty nebo návyky, jako například drogovou závislost. Přestože nelze obecně prokázat přesný dopad na duševní stav jedince, neboť každý odsouzený reaguje na uvěznění odlišným způsobem. Přesto je možné u valné většiny dlouhodobě odsouzených předpokládat **výskyt duševních poruch a deprivací osobnosti**, které vznikají právě v důsledku jejich uvěznění.

---

⁹⁵ Navrátilová, Jana. *Výjimečný trest*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010. 256 s., s 62. Teoretik. ISBN 978-80-87212-41-7.

5. Srovnání se Slovenskou právní úpravou

5.1 Vývoj po rozpadu federace

Ve dvacátém století naše země ač s přestávkami spojila svůj osud s územím, jehož dnešní název je Slovenská Republika. Spojením dvou národů, dvou kultur vznikla federace. Naše společné soužití, ovlivnilo vývoj ve všech odvětvích. Jednotnost trestního práva a trestní politiky státu je nezbytností. Důkazem jsou současné úpravy států bývalé federace, které vychází z úpravy trestního zákona č. 140/1961. Ačkoli Slovenská reforma trestního práva proběhla již v roce 2005 (od té doby byla již devětkrát novelizována), i dnes lze v našich trestněprávních úpravách najít shodné znaky. Od systematiky, kategorizace trestných činů, přes druhy trestů a úpravu jejich výkonu.

5.2 Pojetí trestného činu a systém trestních sankcí

Trestní zákon Slovenské Republiky č. 300/2005 rozlišuje tresty na přečiny a zločiny, avšak za obzvláště závažné zločiny označuje ty trestné činy, za jejichž spáchání lze uložit trest původně s dolní hranicí nejméně osm let. V české úpravě je za zvlášť závažný zločin ty **úmyslné** trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let. Slovensko má jeden z nejtvrděších trestních zákonů v Evropě. Institut obzvláště závažného zločinu však ještě před účinností zákona zmírnily zvýšením hranice na deset let. Zajímavé je, že slovenská úprava nevyžaduje úmyslnou formu zavinění.

Slovensko ve své současné úpravě vypouští lehčí formu výjimečného trestu, kterou zakládal, tak jako u nás zákon č. 140/1961. Místo toho ponechává běžnému trestu odnětí svobody širší rozsah, a to až do pětadvaceti let. Výjimečný trest spočívá tedy jen v doživotním odnětí svobody podle §47, který zde ještě přiblížím.

5.3 Recidiva, třikrát a dost

5.3.1 Recidiva

Slovenská trestněprávní nauka definuje recidivu jako případ, kdy se pachatel dopustí dalšího trestného činu potom, co byl již odsouzen za trestný čin předcházející.⁹⁶ Soud, který ukládá trest v případě recidivy, musí vzít v úvahu, že předcházející potrestání nevedlo k nápravě, neboť se opět dopustil trestné

---

⁹⁶ Mašlanyová, D. a kol *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná část* Plzeň :Aleš Čeněk, 2011. 496s., 139 s. ISBN 978-80-7380-338-4

činnosti, a proto zasluhuje trest vyšší trestní sazby. Přičemž pokud se pachatel opětovně dopustil trestného činu úkladné vraždy, za nějž byl již odsouzen, uloží soud pachateli podle zásady „dvakrát a dost“ doživotní trest.

5.3.2 Zásada „tříkrát a dost“

Zásada „tříkrát a dost“, která by u nás narazila na podmínku, že výjimečný trest nikdy není jedinou sankcí, která lze pachateli uložit, což podle mě přispívá k lepšímu rozlišení individuálních případů. Slovenská úprava však za trojí závažné porušení zákona, (které v předchozích případech může spočívat i v pokusu) tj. za spáchání taxativně vymezených trestných činů v §47 odst. 2 obligatorně trestá doživotním trestem, při splnění podmínek v §47 odst. 1., které lze srovnat s podmínkami našeho §54 odst. 3, přičemž i zde je poměr mezi podmínkou ochrany společnosti a nemožnosti nápravy pachatele kumulativní. Pokud soud uplatní zásadu tříkrát a dost a odsoudí pachatele na doživotí. Je nutné zdůraznit, že takový rozsudek se rovná reálnému doživotí, neboť není možné podmíněné propuštění z výkonu trestu.

Institut tříkrát a dost vyvolal řadu ohlasů, nejen na Slovensku, avšak tato úprava si vysloužila kritiku i z vlastních řad. Za zmínku stojí názor někdejšího ministra vnitra: „*Pachatel, kterému dojde, že ho může čekat doživotí, tak se bude snažit jakýmkoliv způsobem zahladit stopy. Je to návrat do středověku. Bezvýchodnost může u zločinců vyvolat větší krutost. Budou se snažit zbavit se obětí i svědků. Takové lidi lze tvrdě soudit i bez zásady tříkrát a dost.*“

5.4 Podmíněné propuštění

O podmíněném propuštění jsem se zmínil již v souvislosti se zásadou tříkrát a dost. Co se týče ostatních případů, stejně jako u nás může soud vyloučit do započítávání čas strávený ve věznici se zvýšenou ostrahou, může soud na Slovensku úplně vyloučit možnost podmíněného propuštění. I v případech, kdy tak neučiní lze pozorovat přísnost Slovenského trestního zákona, neboť doba, kterou fakticky stráví ve výkonu trestu, se blíží trestu uloženému v trestním řízení.⁹⁷Odsouzený musí strávit ve výkonu trestu dvě třetiny z celkového trestu,

---

⁹⁷ Navrátilová, Jana. *Výjimečný trest*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010. 256 s., s. 39 Teoretik. ISBN 978-80-87212-41-7.

pokud se jedná o zločin, u obzvláště závažného zločinu se pak tato doba zvyšuje na tři čtvrtiny, co se týče doživotního trestu, je možné podmíněné propuštění až po pětadvaceti letech odnětí svobody.

Osobně se domnívám, že vhodná doba je někde mezi naší a Slovenskou úpravou, neboť především u zločinů, které nejsou taxativně vymezeny v §88 odst. 4, je polovina trestu, po které může být pachatel propuštěn relativně krátká k naplnění účelu trestu. Odborníci namítají, že by jinak pachatelé ztráceli motivaci k dobrému chování ve výkonu trestu, z tohoto hlediska se mi líbí slovenská úprava výkonu trestu, kterou podrobněji rozvedu níže. Na straně druhé je neúměrná přísnost úpravy v souvislosti s doživotním trestem, se kterou, jak vyplývá z této práce a v ní uvedených názorů na humánnost trestu nesouhlasím.

5.5 Výkon doživotního trestu

Výkon trestu odnětí svobody upravuje zákon č. 475/2005 *O výkone trestu odňatia slobody* ve znění pozdějších předpisů a vykonávací předpis v podobě Vyhlášky Ministerstva spravdivosti SR 368/2008. Do *ústavu s maximálným stupněm strážení*, což je obdobou našeho vězení se zvýšenou ostrahou, zařadí soud pachatele odsouzeného na doživotí nebo pachatele obzvlášť závažného zločinu, pokud míra jeho narušení a závažnost trestného činu lépe odp

Maximálny stupeň stráženia	do 6 mes.	1	0	0	0	0
	do 1 roka	2	3	4	1	1
	do 2 rokov	5	4	2	2	1
	do 3 rokov	10	6	8	4	8
	do 5 rokov	27	22	16	12	13
	do 10 rokov	227	179	153	122	100
	do 15 rokov	204	199	176	169	157
	do 25 rokov	73	89	107	129	163
Doživotie	25	29	29	32	35	

(Obrázek 6) Zdroj: <http://www.zvjs.sk/dokumenty/Rocenka-2010.pdf> Počet osob ve výkonu trestu od roku 2006-2010 na Slovensku ve věznici s maximálním stupněm strážení.

Délka uloženého trestu	2009			2010			2011		
	Muži	Ženy	Celkem	Muži	Ženy	Celkem	Muži	Ženy	Celkem
Do 3 měsíců	410	27	437	326	25	351	293	26	319
3 - 6 měsíců	1 991	164	2 155	1 714	167	1 881	1 544	149	1 693
6 - 9 měsíců	1 697	100	1 797	1 548	125	1 673	1 474	147	1 621
9 - 12 měsíců	2 804	181	2 985	2 938	211	3 149	3 073	236	3 309
1 - 2 roky	3 937	184	4 121	4 080	199	4 279	4 727	286	5 013
2 - 3 roky	2 251	103	2 354	2 348	132	2 480	2 568	169	2 737
3 - 5 let	1 814	81	1 895	1 959	97	2 056	2 125	111	2 236
5 - 7 let	1 039	51	1 090	1 008	49	1 057	1 044	49	1 093
7 - 10 let	1 185	53	1 238	1 187	59	1 246	1 163	60	1 223
10 - 15 let	980	54	1 034	959	55	1 014	936	62	998
Nad 15 let	211	7	218	218	8	226	249	10	259
Doživotí	36	2	38	35	2	37	38	2	40
Celkem	18 355	1007	19 362	18 320	1 129	19 449	19 234	1 307	20 541

(Obrázek 7) *Výkon trestu v souvislosti s jeho délkou a počtem vězňů v České republice.*
 zdroj: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistick%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Rocenka_2011.pdf

Doživotně odsouzení však vykonávají trest odděleně od ostatních vězňů a současně i systém vně tohoto oddělení je dvoustupňový. Po příchodu vězně do výkonu trestu je obligatorně zařazen do prvního bloku, kde se odsouzený nemůže podílet na celoustavních aktivitách, jeho pohyb mimo celu je umožněn pouze za dozoru vězeňského pracovníka a případnou práci vykonává přímo v cele. Pokud vězeň dlouhodobě plní řád i program zacházení a dodržuje ústavní řád, může být přeřazen do druhého bloku, který skýtá řadu výhod, jako povolení pobytu ve vymezeném prostoru mimo celu, povolení návštěvy přímým kontaktem, či účast na skupinových aktivitách.

Jak sem již zmínil, tento systém mě velice zaujal, neboť vystihuje podstatu trestu, který by měl působit odpovídající újmu za nejtěžší trestné činy. Alespoň v první fázi trestu, by splnil funkci odplaty a stále umožňoval přeměnu na práci s pachatelem a důrazem na jeho převýchovu. Dalším pozitivem je motivace pachatele k dobrému chování ve výkonu trestu. Jestliže má pachatel snahu se polepšit, určitě si zaslouží odměnu, ale v případě, že ani samotný doživotní trest nezmění podstatu chování pachatele, zaslouží opravdu nejtvrďší trest. S trochou nadsázky by se dalo říci, že slovenská metoda je známou metodou „*cukr a bič*“. Když se zamyslíme hlouběji, zjistíme, že na tvory z říše zvířat, kteří jednají

^{98 98} Mašlanyová, D. a kol *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná část* Plzeň :Aleš Čeněk, 2011. 496s., 154 s. ISBN 978-80-7380-338-4

instinktivně, je trochu primitivní srovnávat pachatele nejtěžších zločinů se zvířaty, avšak pokud se vrátíme k typologii pachatele násilné činnosti, lze dovodit, že takový postup je aplikovatelný na široký záběr pachatelů.

6. ZÁVĚR

Již pátým rokem se pohybuji v právních kruzích, ačkoli až nyní, kdy stojím na rozcestí, zjišťuji, jak moc bych se chtěl trestnímu právu věnovat i v budoucnu. Trestní právo bývá označováno za "královskou disciplínu" mezi právními odvětvími. Vždyť v něm často nejde o nic menšího než o lidský život. Právo na život je zaštitěno přímo ústavou a lidský život je právem chráněný zájem, s jehož porušením jsou spojeny ty nejtvrďší sankce. V tomto ohledu je výjimečný trest opravdu *ultima ratio*.

Jak jsem již zmínil, když jsem si toto téma vybíral, měl jsem již určité zkušenosti s trestním právem a určitě bych se neoznačil, jako *tabula rasa*. Přesto dnes po hlubším prostudování tématu se mé názory liší o 180°. Nutno podotknout, že jsem nikdy nepatřil mezi zastánce trestu smrti, avšak moje chápání trestu bylo primitivní. Pojetí trestu a jeho účelu spočívalo, v co možná nejtvrďším potrestání pachatele s důrazem na retribuční stránku trestu. Myslím, že v tomto jsem se nelišil od většiny veřejnosti.

Je k zamyšlení, jak je možné, že v současné době je stále většina laické veřejnosti pro trest smrti. Pochopitelně, že v trestu je vyjádřen odsudek společnosti vůči deliktnímu chování pachatele, avšak doufám, že doby, kdy se trestanci dávali na pranýř nebo byli odsouzeni k davovému "linči" již pominuly. Pro člověka je lehčí vcítit se do oběti trestné činnosti než do jejího pachatele. Možná je to právě nedostatek empatie s delikventy, která prohlubuje nenávisť k pachateli.

Pro člověka vyloučeného ze společnosti, který se vrátí z výkonu trestu, je velice obtížné najít si práci, resocializovat se. V ochotě lidí dát druhou šanci někomu, kdo svůj dluh vůči společnosti už splatil tím, že snesl trest, který mu byl uložen, je budoucnost. Situace, kdy je pachatel po výkonu trestu zadlužen a všichni se k němu otočí zády, protože má nálepku bývalého trestance, jenom navádí k recidivě.

Svou práci jsem rozdělil systematicky do čtyř kapitol. Prologem je určitý vývoj a pokrok ve společnosti a v závislosti na tom i v trestním právu. Původně jsem zamýšlel kratší historický nástin, avšak po úvaze jsem se rozhodl tuto

kapitolu zpracovat podrobněji, neboť je to vzhledem k počtu monografií na téma výjimečného trestu, možnost určitého přínosu mé práce nad rámec obvyklé praxe.

Ve druhé kapitole se především snažím o předestření sporných institutů, jako je vyloučení možnosti podmíněného propuštění soudem, v této souvislosti se nabízí otázka, kterou se také zabývám, a sice zda takový trest je ještě ústavní nebo překračuje míru ponížení lidské důstojnosti a krutosti, jejíž hranice je podmínkou pro trestání v civilizované společnosti. S touto a s dalšími otázkami se snažím vypořádat.

Následující kapitola je věnována mimo jiné typologii pachatele, kriminologickým aspektům a rozvoji této vědy vůbec. Nutno podotknout, že tato věda jde často nad rámec trestního práva a po shlédnutí rozhovoru s kriminální psychologkou JUDr. Čírtkovou zvažuji dráhu kriminalisty, jelikož mi tato věda učarovala.

Poslední kapitola je pak věnována Slovenské úpravě, ačkoli se může zdát výběr pro zahraniční srovnání, jako pohodlnost, pravým důvodem je trestní právo Slovenska, které se řadí k nejpřísnějším v celé Evropské unii. Kapitola je doplněna o statistiky, z kterých například vyplývá, že ačkoli máme ve výkonu trestu 219 osob na 100 000 obyvatel a například na Slovensku na stejný počet připadá pouze 184 osob⁹⁹ (zároveň musíme vzít v úvahu, že Česká republika má více obyvatel), přesto pokud srovnáme počty doživotně odsouzených, zde už jsou čísla téměř totožná. Logickým závěrem tedy je, že zatímco u nás je výjimečný trest opravdu institucí *výjimečnou*, co do užívání, Slovensko díky své přísné úpravě přesahuje rámec míry jeho užití.

Závěrem je potřeba říci, že tato práce mě do jisté míry "polidštila" a i kdyby si ji přečetl jen jediný člověk (doufám, že alespoň moje maminka si ji přečte) a ovlivnila ho alespoň do té míry, že by se nad nějakou z položených otázek zamyslel, nepadne moje úsilí vniveč.

---

⁹⁹ Zdroj: <http://www.prisonstudies.org/info/worldbrief/>

7. RESUMÉ

Long codification efforts in criminal law have resulted in the expected Criminal Code 40/2009. Despite numerous amendments it is the first genuinely post-revolutionary code, because the previous valid criminal law dates back to 1961. This change affected the essence of criminal law, the concept of crime, which changes from the material to formal, and abandons the dangerous character of crime for society. The new Criminal Code in accordance with the latest trends in criminal law has a wider system of criminal penalties and other important changes that have affected the application of law in our legal State.

This paper deals with the exceptional sentence Institute in the Czech Republic. The death penalty as a capital punishment has been prohibited for more than twenty years in accordance with human rights and the Constitution. The first chapter focuses on the history of Czech criminal law and the development from the death penalty to the exceptional sentence. It is comparing the two sentences in terms of fulfilling the purpose of punishment and humanity.

The next chapter is devoted to the conception and purpose of punishment, basic theories, functions of punishment, which are not only to protect society, but especially in the prevention of crime and bringing up offenders to live a proper life. It also deals with the definition of the exceptional sentence Institute of imprisonment, in both forms of imprisonment from 20 to 30 years and for life, and its place in the system of criminal sanctions. It also deals with the possibilities of exceptional sentence, its application and performance.

The following chapter is dedicated to exceptional sentence on the basis of selected criminal justice and criminological aspects. It deals with the legal terms of sentencing in connection with its application by criminal courts, which by its decisions help to legally define vague theoretical concepts, and differentiation of individual crimes. At the same time it is focused on the offender and their motives for this activity and options to prevent it.

The last chapter deals with the concept of an exceptional sentence in the Slovak Republic, its development after the breakup of the federation and differences in our legal systems, in terms of application and performance of

exceptional sentence. Evaluation of these differences and the possibilities of use in potential implementation into our legal system.

8. Seznam použité literatury

Monografie, učebnice

V českém jazyce

- Čírtková, L. *Kriminální psychologie*. Praha : EUROUNION, s.r.o., 1998
- Hyhlík, F., Nakonečný, M. *Malá encyklopedie současné psychologie*. Praha: SPN, 1973
- Jelínek, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. Vyd. 2. Praha: Leges, 2010. 904 s. ISBN 978-80-87212-49-3
- Kalvodová, V.: *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002. 272 s. ISBN 80-210-3025-9.
- Kalvodová, Věra. *Trest odnětí svobody na doživotí /Věra Kalvodová*. 1.vyd. Brno: PF MU v Brně, 1995. 90 s. ISBN 80-210-1197-1.
- Karabec, Z. a kol.: *Dlouhodobé tresty odnětí svobody*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004. 172 s. ISBN 80-7338-024-2.
- Francek, Jindřich. *Velké dějiny země Koruny české. tematická řada, [sv. III], Zločinnost a bezpráví*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2011. 737 s. ISBN 978-80-7432-115-3.
- Lata, Jan. *Účel a smysl trestu*. 1. vyd. Praha: LexisNexis CZ, 2007. 114 s. Knihovnička LexisNexis. ISBN 978-80-86920-24-5.
- Malý, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Linde, 1997. 571 s. ISBN 80-7201-045-X.
- Malý, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přeprac. vyd., (v nakl. Leges 1.). Praha: Leges, 2010. 640 s. ISBN 978-80-87212-39-4.
- Malý, Karel. *Trestní právo v Čechách v 15.-16.století*. Praha: Univerzita Karlova, 1989
- Mezník, Jiří et al. *Základy penologie*. 1.vyd. Brno: PF MU v Brně, 1995. 75 s. ISBN 80-210-1248-X.
- Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. *Kriminalistika* C.H.BECK 2004 s. 606. ISBN 80-7179-
- Navrátilová, Jana. *Výjimečný trest*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010. 256 s. Teoretik. ISBN 978-80-87212-41-7.

Neprašová, Lucie. *Výjimečný trest odnětí svobody – trestněprávní a kriminologické aspekty*. Plzeň, 2011. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta právnická. s. 89

Novotný, Oto et al. *Trestní právo hmotné. 1., Obecná část. 6.*, přeprac. vyd.

Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 583 s. ISBN 978-80-7357-509-0.

Scheinost, M.: *Kriminalita očima kriminologů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. 238 s. ISBN 978-80-7338-096-0.

Solnař, Vladimír et al. *Systém českého trestního práva*. Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009. 157s. ISBN 978-80-254-4033-9.

Solnař, Vladimír. *Z dějin českého zemského práva trestního: (trestný čin a trest)*. V Praze: Bursík a Kohout, 1921. 22 s.

V cizím jazyce

Maguire, M. Morgan, R. Reiner, R. *The Oxford Handbook of Criminology*, Oxford University 2002 s.1221 ISBN 0-19-925609-8

Mašlanyová, D. a kol *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná část* Plzeň :Aleš Čeněk, 2011. 496s. ISBN 978-80-7380-338-4

Prikryl, O.; Toman, P.; Samaš, O.: *Trest odňatia slobody v novom trestnom zákone*. Bratislava: IURA EDITION, 2006, 144 s. ISBN 80-8078-108-7.

Komentáře, Slovníky

Hendrych, D. a kol.: *Právní slovník*. 3. podstatně rozšířené vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 1488 s. ISBN 978-80-7400-059-1.

Jelínek, Jiří a kol. *Trestní zákon a trestní řád: s poznámkami a judikaturou: a předpisy souvisejícími v úplném znění: podle stavu k 1.10.2006*. 24., aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2006. 1055 s. ISBN 80-7201-618-0.

Prouza, D.: *Trestní zákoník: s judikaturou*. Praha: C. H. Beck, 2010. 1280 s. ISBN 978-80-7400-187-1.

Šámal, P. a kol.: *Trestní zákoník I. §1- 139 Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010. 3285 s. ISBN 978-80-7400-109-3.

Šámal, Pavel a kol. *Trestní zákoník II: komentář: § 140-421*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010. xiv, 1289-3285 s. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-178-9.

Sborníky

Blatníková, Š, Diblíková, S, Karabec, Z. Sonda do problematiky účinnosti dlouhodobých trestů odnětí svobody na základě resocializačních programů pro

odsouzené osoby a jejich efektů. In: *Sborník Institutu pro kriminologii a sociální prevenci*. Praha. 2004., ISBN 80-7338-024-2

Rozum, J. *INSTITUT DOHLEDU U PODMÍNĚNÉHO PROPUSŤENÍ*. Praha, 2004. Usnesení

Závěrečná zpráva z výzkumu. Institut pro kriminologii a sociální prevenci.

Salák, Pavel, ed. a Tauchen, Jaromír, ed. *Československé trestní právo v proměnách věků: (sborník příspěvků)*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 194 s, Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity. Řada teoretická = Acta Universitatis Brunensis. Iuridica; sv. 368. ISBN 978-80-210-5086-0.

Články v odborných publikacích

o Aulický, P.: Systém trestních sankcí v historicko komparativním pohledu. In *Státní zastupitelství*. 2010, č. 4, s. 12-16.

o Kalvodová, V. Výjimečný trest v procesu reformy trestního práva hmotného. *ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE – IURIDICA 2*, 2007, s. 103–108

o Lipšic, D.: Trest smrti – áno či nie? In *Trestní právo*. 2008, č. 6, s. 42-47.

o Moulisová, M. Kriminologický pohled na pachatele. *Trestní právo*, 11/2008, s.37-40

o Púry, F.: Některé změny v ukládání trestů podle nového trestního zákoníku. In *Trestněprávní revue*. 2010, č. 1, s. 1-10.

o Rozum, J, Kotulan, P, Tomášek, J. Dohled u podmíněně propuštěných z hlediska jeho efektivity. *Trestní právo*, 10/2008, s. 313-318

o Šámal, P.: Trestní zákoník a naplňování funkce a základních zásad trestního práva hmotného. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 10, s. 22- 26

Právní předpisy

o Listina základních práv a svobod vyhlášená usnesením předsednictva České národní rady ze dne 16. 12. 1992 pod č. 2/1993 Sb.

o Ústavní zákon č. 1/1993, Ústava České republiky

o Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon

o Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

o Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

o Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád

o Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů

- o Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů
- o Zákon č 300/2005 Trestný zákon
- o Zákon č. 475/2005 O výkone trestu odňatia slobody
- o Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

Internetové zdroje

o Beck-online

dostupné z www:

<http://www.beck-online.cz/>

o České vězeňství

Dostupné z www:

<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/ke-stazeni-112/ceske-vezenstvi-1223/>

o Elektronická Zbierka zákonov

Dostupné také z www:

<http://www.zbierka.sk/>

o Ministerstvo vnitra České republiky

Dostupné z www:

<http://www.mvcr.cz/>

o Ústav státu a práva AV ČR

Dostupné z www:

<http://www.ilaw.cas.cz/index.php?page=55>

o Vězeňská služba ČR

Dostupné také z www:

<http://www.vscr.cz/>

o Zbor väzenskej a justičnej stráže

Dostupné z www:

<http://www.zvjs.sk/>

Judikatura

- o Rozhodnutie prezídia Najvyššieho súdu z 23.3.1966, sp. zn. Prz 7/66
- o Rozhodnutí NS ČR ze dne 16.6.1976, sp. zn. Tpjf 30/76
- o Rozhodnutí NS ČR ze dne 13. 1. 2000, sp. zn. 8 Tz 158/99 (SJ 16/2000/II)
- o Rozhodnutí NS ČR ze dne 31.3.2009, sp. zn. 6 Tdo 1334/2008
- o Rozhodnutí NS ČR ze dne 30.11.2010, sp. zn. 6 Tdo 976/2010 (R 46/2011)
- o Usnesení Ústavního soudu ze dne 27.03.2007, sp. zn. I.ÚS 62/07